

HIND 20 MARKA

NOORUS

MAA

EESTI NOORSOO AJAKIRI
ESIMENE AASTAKÄIK

NR. 10

LÕIKUSEKUU

1926

S I S U.

M. Laarman : Tizian. — M. Aleksa : Aian. — K. Hänninen : Jäämere kangelane. — Jack London : Põlev laev. — P. Keller : Võõrastemaja „Lehtla“ — C. Grunert : Kojutulek. — Noorte vald. Võistlusi ja ülesandeid. Male.

Kirjakast.

„B-d“ — Kodu — ei. I. F. R. — Meremehe jutustus ei lähe. Miks peaksime teie arvates kahekümne aasta eest ilmunud viletsa jutukese uuesti avaldama? — R. T. — Joonistus halb, ei lähe. Alju. — Ei saa tarvitada, õppige kõige päält õigekirjutus selgeks, siis alles tulevad kõne alla „kogemused kirjan-tuse alal“. L. J. — Suvihommik ei lähe, Imeline elu ka mitte.

Tänu kõigile noorusmaalasile toimetusele saadetud ilusate tervituste eest.

NOORUSMAA

EESTI NOORSOO AJAKIRI

Nr. 10.

Lõikusekuu

1926.

Toimetus: J. Käis, M. Laarman, E. Martinson. :: Vastutav toimetaja E. Martinson. :: Väljaandja: Eesti Õpetajate Liit. :: Toimetus ja talitus: Tallinn, Rataskaevu nr. 22. Toimetuse kõnetunnid esmaspäeval ja reedel k. 12—1.

Tizian.

M. Laarman.

Eialgu Tizian maalib veel nõnda nagu seda tegid Bellinid, kuid ta tõis paistab omapärane joon: puudub Bellini karmus ja joone puhtus. Selle asemel juba ta esimesist tõist hakkab paistma pehmus ja õhuline õrnus.

Tol ajal elas ja töötas Veneetsias Giovanni Bellini õpilane Giorgione. See mees oli suur teemurdja ja uendaja, kes valas Giovanni Bellini loodud kehale sisse hinge. Ta oli Tiziani vanune ja selle sõber. Tizian õppis temalt palju. Koos nad asusid kaunistama freskodega sakslaste kaubamaja — Fondaco dei Tedeschit. Gior-

Tizian

gione oli ennemsiiin juba töötanud ja ühe tähtsa mehe, Barbarigo, eestkostel anti Tizianilegi siin mõned tööd. Tizian tegi kõik, mis ta võimuses. Giorgione oli oma töö lõpetanud ja saanud üldise imetluse osaliseks, ta oli vanade Bellinide järel kahtlemata Veneetsia maalivürst. Tiziani töö edenes, ta varsi avas vaatamiseks välisseinale maalitud freskod. Need ei olnud milleski halvemad Giorgione omist. Kui Giorgione kord kohtas linnas mõningaid tuttavaid aadlikke, tegid need nõnda, nagu ei teakski nad, et uued freskod on Tiziani omad, soovisid Giorgionele

Sebastian.

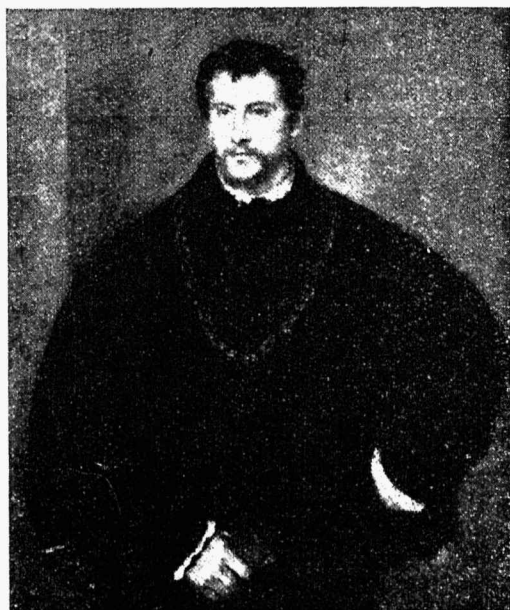
õnne nende lõpetamise puhul ja ütlesid päälegi, et äsjalõpetatud tööd olevat palju paremad endisist. Giorgione vihastas hirmsasti. Ta ei ilmunud enam ühtegi avalikku paika seni, kuni sai üldiselt teatavaks, et freskod oli maalinud Tizian. Giorgione ja Tiziani sõprus lõppis, nende vahel pääsis lahti nüüd kibe võistlus, mille lõppu ja tagajärgi oli võimatu näha ette. Siis aga tuli õudne aasta 1510. Katk möllas ja murdis Veneetsias maha kodanikke, hoolimata nende soost või seisusest, east, rikkusest või vaesusest. Giorgionegi langes katku ohvrina.

Tizian pääsis katku käest, ta oli põgenenud Paduasse ja viibis siin veel kuni 1512. aastani. Siin võõras linnas kasvis ta kuulsus üleöö suureks. Tellimusi tuleb kokku hulgana. Filosoof Luigi Carnaro laseb tal maalida oma majafassaadi ja selle järel rida teisi asutusi ja eraisikuid. Ikka kindlamaks muutub Tiziani käsi, ikka selgemini teab ta, mis ta tahab. Ta tuleb tagasi Veneetsiasse. Siin maalib ta pildi, mis annab kaasaeglasile ja järelepõlvedele tunnistuse ta kunstiliste võimiste suurusest. Too on pilt, mida nüüd üldiselt tuntakse nime all „Taevalik ja maine armastus“. Pildi sisuks, aineks, millest ta jutustab, on õieti vana klassikaaja muinasjutt Jupiterist ja Arkaadia kuningatarist Kallioست. Jupiter ahvatleb jumalanna Diana kujus kaevu äärel Kallioستot armastusele. Muinasjutu edespideid sündmusi näitavad reljeefid kaevu küljel. Ei ole aga tähtiski teada pildi jutustavat sisu. See on vaid olnud selleks seemneks, kust on kasvanud välja suure kunstiteose imeõis. Pehmesti ja sulavasti voolitud õitsvad kehad on omas toonirikkuses asetatud õhulisse valgusse. Ja kuis ka kogu pilt ei kõnele Giorgione vaimust, paistab üle kõige selle siiski iseseisev ja suur looja, hõõgub vastu miski raske meelelisus, miski sõnulseletamatu sügavus, mis viib vaataja selge suuruse kõrgustesse.

Tolle aja pildid on nagu hümni elule ja maailmale. Eriti paistab see kõigis kauniste Veneetsia naiste portreis, milledes kõigis on midagi ühist, kõigist

kõneleb üks keel. Kunstnik on armunud oma kaunisse kodulinna, ta avastab siin uusi ja jälle uusi maid, leiab peidus olnud aardeid ja varandusi, ta mõistab kauni veneetslanna, karnevaalide linna tütre ilu paremini kui ükski enne või pärast teda.

Maises olemises võis Veneetsias kunstnikul olla vaid üks siht: saada suurimaks, saada vabariigi tunnustatud maalivürstiks. Juba Bellinisid oli Veneetsia vabariik austanud erilise lu-

Tizian

Inglase portree.

gupidamisega ja tähelepanuga, sama koha tahab nüüd võita Tizian. Olla vabariigi tunnustatud kunstivürst — see ei olnud vaid auasi — see töötas ka maisi ja varanduslikke hüvesid. Kõik tähtsamad ja suuremad tellimused andis linn oma tunnustatud pojale ja pääle selle veel oli ta päralt üks maaklerikoht Fondaco dei Tedeschis, mis andis suure rahalise sissetuleku. Suures nõukogusaalis seisis kaua juba sein vabana, kuhu oli kavatsatud lasta maalida suur lahingupilt. Keegi siamaani ei olnud julgenud asuda selle ülesande täitmisele. 1513. aastal nõuab Tizian seda tööd omale. Kunstniku kasvav kuulsus oli teinud tähelepanelikuks

paavsti enda ja paljud ilmalikud võrsid, kõik nad olid teinud talle austavaid ettepanekuid. Toetudes nüüd neile pakumistele nõuab Tizian uhkelt nõukogult omale tellimust ja järgmist vabanevat maaklerikohta Fondacos samade tingimustega, millistega oli see Bellini kasutada. Tizian tundis end kõige vägevamana ja võimsamana Veneetsias sest saadik, kui surm halastamatult oli rebinud välja võitlejate seast Giorgione. See nõudmine nüüd ei tähendanud midagi vähemat, kui vana Giovanni Bellini aujärje nõudmist. Bellini oma sõprade ja poolehoidjatega pani käima kõik rattad, et tõrjuda eemale sissetungija, kes tahtis elavalt matta vanameistri. See õnnestus tal tõesti, Tiziani soov lükati tagasi. Järgmisel aastal aga sinjooria tegi Tizianile rea kasulikke vastutulekuid ning aastal 1516, pärast Giovanni Bellini surma, oli ta soov täidetud. Tiziani ülesastumised vana Bellini vastu kahtlemata on karmid ja julmad. Ta tundis aga, et ei ole muud teed, vaid Veneetsia vabariigi ametlikuna kunstnikuna olid tal käed vabad ja tee ees sirge. Samuti toimisid ka vägevad hiiglapuud ta kodumaa mägimetsades. Omas tõusus taeva poole ei hoolinud nad nõrgematest ja väikesemaist, kellelt nad röövisid valguse ja õhu oma üleslennuga.

Nüüd olid olemas kõik tingimused suurteoste sünniks. Esimene selles reas oli „Assunta“ — Maria taevaminek. Kaasaeglastesse mõjus see nagu raputus, nagu hoop. Terves pildiehituses on üksainus liigutus, ainus tung: ülespoole. Jumalanna tõuseb pilvel üles, tühja haa ümber sirutavad apostlid üles oma käed, täis imestust, igatsust ja ekstaasi. Tolles ja järgnevais pildes Tizian on juba täiesti murdunud vana-Veneetsia kunsti traditsioonid. Ta saab üldise imetluse osaliseks, talle voolab kokku tellimusi ja ettepanekuid kõigilt selle maailma suurilt.

Esimesena hindab teda Ferrara hertsog Alfonso I, kes omandas ta „Kristuse ja variseeri“. Samuti tellib temalt pilte Mantua hertsog Frederigo. Ja kõigepeält kodulinn rakendas ta tõhe. Doož Andrea Gritti valitses 1523.

aastast saadik vabariiki ja hoolitses erilise hoolega selle eest, et Veneetsia esimese kunstniku tööd kaunistaksid Doožide palee seinu.

Veneetsias aga oli veel julgeid, kes tahtsid temaga võistelda. Kui Püha Märtri Peetruse Vendlus oma kirikule vajas altarpilti, pööris ta Veneetsia paremate kunstnikkude poole, korraldades võistluse, millest Tiziani kõrval võtavad osa Palma Vecchio ja Pordenone. Tizian võidab lõpulikult, kunagi pärast seda ei julge keegi enam temaga võistelda.

Tizian näib olevat nii oma kunstilise kui ka ilmaliku võimu tipus. Ta heidab abiellu. Millal see sünnib, ei tea meie kindlasti, igatahes 1523. või 1524. aasta ümber. Noil ajal elab ta suures sõpruses Ferrara ja Mantua valitsejatega, korraldab hiilgavaid pidusid ja veedaõ oma vaba aega hiilgavas sõprade seltskonnas. Üks tolle aja huvitavam kuju liigub sest päälle alati Tiziani ligiduses. See on Pietro Aretino, mees, kellest järeilm teab kõnelda vähe hääd. Aretino oli luuletaja ja kirjanik. Oma suure ande, hiilgava mõistuse ja terava sule rakendas ta aga terviga enda isiklikkude hüvede teenistusse. Aretino oskas igal pool ja igal ajal tarvitada enda võimeid oma kasuks kui ta kelleltki midagi soovis, siis palus ta lihtselt ja viisakalt, andis aga ka ühtlasi kohe mõista, et parem on ta soov kohe täita, sest vastutulematuse puhul maksab ta rängasti kätte. Tiziani ja Aretino sõprus oli esialgu kahtlemata enam Tiziani kaalutud järelemõtlemise, kui otsekohese tunde tagajärg. Ei olnud kasulik seista Aretinoga vaenujalal. Kõik suured ja vägevad või suurusele püüdjad kartsid Itaalias toda meest ja ta pilget, millele ta oskas alati anda peene ja kunstiliselt viimisteldud kuju. Kõik teadsid, et ta mürk ja teravus tuleb isiklikust kasutahtest ja taltsutasid teda kinkide ja meelitusetega. Aretino oli oma aja suurvõim, osavana kindralina juhtis ta laimu- ja pilkejuttude vägesid. Ta hävitas suurus ja tõstis uued üles, ta võttis kingitusi ja meelitusi nagu midagi juba endastmõistetavat. Renässansi aegne

Itaalia tundis palju igasuguseid juhtumiseotsijaid ja võimuahnitsejaid, kelledest igauks võitles isesuguste sõjariistadega, Aretino relvaks oli pilge ja teravad kõned, mida kardeti enam kui tuld. Tizian nägi teda omas ajas pehmemas valguses, siis olid säärased asjad harilikud ja igapäevased. Aretino aga õppis Tiziani võimeid hindama selle töökojas ja ta tegi omalt poolt kõik võimaliku kunstniku tutvustamiseks ja

Tizian

Pietro Aretino.

kõrgele tõstmiseks. Kuid Tizian ei sõbrustanud Aretinoga mitte ainult kartusest ta ees. Ta palju enam nägi Aretinos oma enda moonutatud peegelpilti. Temagi suur loomus ei olnud vigadetu. Suurmeeliste ja kõrgete loomujoonte kõrval näeme temas sageli jämedat omakasupüüdu, ohvrimeelsuse kõrval ahnust ja rahahimu. Ta nõuab oma kõrgeilt kaitsjailt alati raha, raha ja jälle raha, kuid ta kulutab selle jälle uuesti hiilgavais pidustuis, kingib ja annetab seda lahkkel käel ühele ja teisele poole.

Pietro Aretino on see, kes Frederigo

kõrval tasandas Tizianile tee keiser Karl V juure. See oli Bolognas aastal 1532, kus Tizianil esimest korda sai võimalikuks maalida keisrit. Parima tunnistuse portree mõjust keisrile annab tema poolt antud tunnistuskiri, millega Tizian nimetatakse krahviks ja saab õiguse üksi keisrit maalida.

Ei siis miski ime, et see aina tõstab Tiziani kuulsuse kõrgemale kui kunagi enne. Kõik tahavad end lasta maalida, vürstid, diplomaadid, õpetlased, aadlikud ja rikkad. Igalt poolt tuleb tellimusi, palutakse, mangutakse, nõutakse, saadetakse kunstnikule kuninglikke kingitusi ja tehakse ta kõige sellega veel enam eemale tõrjuvamaks, veel hellitatumaks.

Raskeid asju mõnikord tuli ette. Paljud, keda Tizian maalis, ei ole kunagi ise olnud ta palge ees. Üks sääraseist oli Prantsusmaa kuningas Franz I, Karl V suur vaenlane. Ta portree nähtavasti on maalitud mõne rahapildi järele. Kui kindel aga oli Tizian ses, et ta on maalitava tabanud õieti — näitab see, et ta saatis pildi kuningale kingituseks, kes tegi talle kuningliku vastukingi.

Nõnda kulub meistri elu alatises töös ja tegevuses. Üks aasta läheb teise järele, neid on juba ligi kuuskümmend. Ta vaenlased ootavad ammu juba ta surma. Kahekümne aasta eest oli ta nõudnud omale Veneetsialt tunnustust ja doožide saali kaunistamise ülesannet. Ta sai nii ühe, kui teise, ta nimetati ametlikuks kunstnikuks, ta sai maaklerikoha Fondacos, pilt aga, mille maalimist ta oli nõudnud omale, oli maalimata veel tänaseni.

Aasta-aastalt vaatasid Veneetsia valitsejad, kuis Tizian maalis võõraid vürste, kuningaid, keisrit ja eraisikuid, kuis üks pilt rändas kunstniku töötoast teise järele tooma meistrile raha, au ja kuulsust, siiaamaani aga oli maalimata veel Doožide palee seinamaal, mille ta suks talle ette õieti antigi kõik soodustused.

Sinjooria kannatus oli lõpul. Veneetsia senat arutas asja tõsiselt ja otsustas: Tizianilt tuleb nõuda tagasi kõik raha, mis ta saanud maaklerina kahe-

kümne aasta jooksul — 1800 dukatit maksku ta Veneetsia vabariigi kassasse. Pääle selle astus senat läbirääkimisse Pordenonega, et see maaliks kauaoodatud pildi.

See oli suur hoop Tiziani aule. Ta oli harjunud sellega, et keegi ei kõnele talle vastu, et ta võib teha mis tahab. Kui Santa Maria degli angeli kloostri nunnad ei võtnud temalt tellitud tööd vastu, laskis ta Aretinot avalikus kirjas selle üle imestada ja saatis tagasilükatud pildi keisrinna Isabellale, kes vastutasuks saatis kahetuhande tukaatilise hiiglasumma.

Ei olnud aga midagi teha. Kaheldi juba ta võimetes. Tizian hakkas kibedasti tööle ja maalis aasta jooksul pildi valmis ning päästis hiilgavalt oma au. Ja samal ajal lõpetas ta teise hiiglapildi „Maria templissemineku“ Kristliku armastuse vennastusele. Keset pilti särab rühm inimesi kuldkollases valguses, taga sinetab maastiku rohelus, ümber ringleb uudishimulisi ja vaatajaid, lapsi, rauku, mehi, naisi. Kõikide pilgud on pöördud paremale, kus vaataja koos pildilolijatega imestuses näeb väikese Maria hiilgusesäras minevat templisse.

Ja nagu Maria pildil on ümbritsetud pühadusesäraga, nõnda kogu aja kasvab Tiziani enda hiilgusesära. Paavst pakub talle oma pitsatihoidja ametit ja aunime, Tizian lükkab selle tagasi, keiser kutsub ta Augsburgi, kus Tizian elab nagu teine keiser. Karl V oli oma maise suuruse tipus. Oma vaenlased, ühinenud vürstid, oli ta purustanud, nende juht, kuurvürst Johann Friedrich oli ta käes vangis. Võidupäeva hommikul algab Tizian keisri portree. Hoolimata haigusest, istub Karl oma lahinguhobusel, näos raudne tahe ja tarm. Punasulgne kiiver katab ta pääd, hobune särab kuldehtes, joostes mänglevalt läbi rõõmus-värske maastiku.

Kullaga koormatuna tuli seitsmekümneaastane Tizian tagasi Augsburgist üle Alpide Veneetsiasse. Siin maalib ta oma autoportree. Võimas rauk istub laua taga, pilk särab nagu noormehel, üle rinna ripub neljakordselt rüütlikett, iseteadev, suursugune ja

Tizian

Lavinia.

kerge on ta poos ja käteasend. Samal ajal sünnib ka ta maja hinge, tütre Lavinia portree. Raskest kuldbrokaadist kleidis, kaelas kallis pärllikee, tõstab ta üles puuviljavaasi. Tütre õitsev kaunidus kahtlemata on aidanud kaasa ka „Peegliga Veenuse“ maalimisel, kus jumalanna kannab samu ehteid, maalitu enda alastus aga paistab kalliskivina sooblinahkade ja vaipade pehmest sügavusest.

Kahe aasta pärast kutsus keiser Karl Tiziani veel kord Augsburgi. Ta siin laskis maalida oma poja, troonipärija Filippi portree, kelle Tizian küll riietas kulda ja särasse, kelle eemale-tõukavaid näojooni aga temagi ei jõudnud pehmenendada. Siis kaotab Tizian 1558. aastal oma keiserliku kaitsja ja Filipp astub ta asemele. Ka see ei suuda küllalt imetella Tiziani kunsti, ikka uusi ja uusi pilte maalib rauk talle.

Ikka vähemaks muutub värvisära Tiziani piltidel, sügavamaks ja tumedamaks läheb toon. Ligidalt vaadates näivad pildid ebaselgetena ja segas-

tena, kaugelt aga annavad äärmise viimistluse ja selguse ilme. Laiade ja julgete pintslilöökidega maalib rauk. Paljud kaasaeglased ütlevad, et Tizian on väsinud. Sellased tööd sündivat vaevata ja kergesti. Teist keelt aga kõnelevad ta õpilase Jacopa Palma tunnistused. Vana Tizian töötas piltide kallal sama hoolega, kui noorenagi. Esiteks ta asetab kujuteldava maailma pildile tugeva värvikihiga. Siis kandis sellele pruunid pooltoonid ja valged valguse laigud. Nõnda kõik lõpetanud, asetab ta pildi kõrvale ja alles kaua aja pärast võttis ta uuesti ette. Esimeseks asjaks siis oli oma enda tööd arvustada tigidamini ja kurjemini, kui seda oleks suutnud teha ükski vaenlane. Ja siis asus ta vigade kõrvaldamisele. „Ükski improvisaator ei või teha häid värse,“ ütleb ta ise.

Üheksakümmend aastat on selja taga. Ligi kolm inimiga on ta töötanud. Tee murdub järsku. Ta on tunnud kõiki selle maailma hüvesid. Ta elu on olnud töö, lõbude ja rikkuse ringmäng. Ammu on surnud ta noorpõlve kaaslased, ühe põlve teise järele on ta saatnud hauda. Teda ei veetle enam värviilu. Teravasti voolitud kujude asemel asuvad piltidele laiad varjud ja valgusemäng. Asjatundjad ütlevad: Tiziani silm on jäänud nõrgaks. Noored nurisevad, nad ei mõista teda enam. Ta aga teab ise, mis teeb. Ta on kasvanud kõrgeks

nagu mägi, milleni ei küüni all mada-likus askeldavate inimeste kõned. Ja kui ta lõpetab pildi, kirjutab ta alla: Titianus, ja selle järel kahekordselt: fecit! fecit!) nagu tahaks ütelda: Vai- kige. Ma tean paremini teist.

Ta maalib veel kord Kristuse okas- kroonimise. Seitsmekümneviie-aasta- sena on ta teind seda enne. Nüüd saab aga pilt sootuks teissugune. Enne oli kõik selge, piiratud, päevavalgust täis. Nüüd virvendavad tõrvikud tumedas ruumis ja hämaruses särab sõduri sammetülilond.

Ja siis algab ta oma viimse teose, nagu Michelangelo või Mozart, ta hoo- litseb oma hua eest, maalib „Pie- taa“²⁾. Kõik on kustunud. Terve stseen on asetatud tundmatusse ehi- tusse imelikkude päälkirjadega ja ku- judega. Valgus on koondatud kuld- sisse seinatühemesse, Fööniks hõljub võlvi all ja ingel langetab oma tõrviku.

See on selle mehe viimne töö, keda ei suutnud murda aeg. Nagu teisest maailmast kõneleb ta meile. Tizian on oma sajamandas eluaastas, ta töötab nagu noormees, kui tuleb Veneetsia igavene vaenlane katk, ja viib ta en- daga.

¹⁾ Titianus fecit — Tizian tegi. Hari- lik allakirjutamise viis kunstnikudel vane- mal ajal.

²⁾ Kristuse ristilt võetud laiba kujutus ta nutva ema süles.

A i a n.

M. Aleksa.

**Kuum päiv ütt kuusetüvest vaiku, tõrva
ja küdsä kirsse, sitikpuhman marju.
Musttuhat kärbläst tungis nõnna, kõrva,
ei kostki näide iist ei leia varju.**

**Täüs lõhnu mesitsit om häitsmin lilli',
mis mehitsite petmisesse kui luudu.
Õhk — ainus kummin, pirrin, summin, pilli
nūūt küll vast egäl mehel vällä tuudu.**

Kirjutanud Kaarlo Hänninen

Soome keelest M. Nurmik.

8. Reis Teravmägedele.

Reisivarustused „Varangi“-laeval kestsid veel mitu nädalat. Valaspüügiühingu, pääosanik käis mitu korda laeval kapteniga nõu pidamas. Reis näitas kõigi meelest olevat hädaohtlikum kui harilikud Pispärgi-reisid. Lauri sai laevameestelt teada, et see pidi olema mingi katsereis kurikuulsate Idasaarte idarannikule, kus ei oldud sajad aastad käidud, pärast seda, kui üks Hollandi valas-kalalaev sääl jäljetult oli kadunud ja hiljemini pisut lõunapool üks Vene reisiseltskond hukkunud. Aga kui olud peaksid soodsad¹⁾ olema, asutaks ühing sinna oma asukoha ja sääl käidaks siis igal suvel püüdma ja küttimas. Küsimuses oli ka võistlus kahe riigi, Norra ja Inglismaa, vahel. Norra valitsus oli saanud kõrvalt teada, et inglased suuremat reisiseltskonda kavatsesid saata mainitud Idasaartele. Selle tagajärjeks oleks nende saagirikaste rannikute majanduslik vallutamine²⁾ Inglismaa poolt. Oli teada saadud, et Inglise reisiseltskond alles järgmisel suvel välja sõidab, ja seepärast püüti talle ette jõuda. Norra valitsus päris järele, kas võtaks mingi valaspüügiühing enda pääle varustada vähemalt ühegi laeva reisile, püügimaid Norrale vallutama. Oli vaja ehitada sinna mingi maja ja püstitada Norra lipp. Siis inglased ei võiks hoobelda, et nemad need maad on avastanud.³⁾ Tasuna kannaks riik pooled kulud. — Ja just sellepärast „Varangil“ ka palga suhtes ei tingitud, kuid meeskonna palgamine läks sellest hoolimata väga pikkamisi. Suurem osa „Varangi“ endisest meeskonnast oli ära jäänud; vanu Pispärgi-sõitjaid oli vaid kolm, nimelt kapten Jensén, odamees Jöranson ja kippar⁴⁾ Vangel. Venelastest Vassili Kaninist ja Miihkali Kurenkost sosistati, et nad olid Siberist karanud vangid, kes siin põhjapoolseil asupaigul varju otsisid. Hõlpsasti arusaadav, miks nad meeleldi läksid Pispärgi-reisile.

1) soodus [-dsa] — kohane, kasulik; 2) allaheitmine; 3) tules leidnud; 4) tüürimees.

Kapten ja kahurimees läksid oma arvamistes lahu, kas võtta kaasa need kaks koltaalplast, või mitte.

„Sääl pole neil küll mitte midagi teha,“ arvas kahurimees. „Nad on kehaliselt nii nõrga ehitusega, et nad Jäämere käredate ilma küll mitte välja ei kannata.“

„Miks ei kannata, on ju Uula-Piera olnud juba mitut suve Petsamos kaluriks, ja Mahtvei on kogu oma ea asunud mererannal. Nad võivad olla maatöös; ebameid koguda, põtru lasta ja rasvakeetmisel abiks olla.“

Uula-Piera oli väike, lahja mehenäss, mustajuukseline, vesisilmaline, kuid sellest hoolimata tubli märgilaskja. Mahtvei oli tast veidi noorem, lihavam ja valgem.

Viimaks, juuniku keskkel läks valaslaev „Varangi“ kündma Jäämere laineid, võttes sõidusuuna otse põhjanaba poole. Kapten oli meelega jäänud ootama ilusat ilma, et vähemalt minek sünniks soodsais oludes ja meeskonnale annaks julgust ja lootust. Pea kadusid silmist Ruija sünged, paljad tundrikalad¹⁾, ja laev sõitis tasase kiirusega avamerle. Valaslaeval kõndimine oli Lauri meelest lõbusam, kui purjetamine kitsail kalalae-vul. Tal polnud siin mingit erilist töödki, ja ta sai oma meele järele ulgumerd tähele panna.

Siin oli aga võrrelda üksteisega endist ja nüüdist püügi-ala: metsa ja ulgumerd. Ta meelest oli metsas looduse ilu nagu kitsajoonelisem. Sääl olid hämarad, vaiksed, salapärased metsad ja kitsas vaateala, siin ulgumerel avar, valge, piiritu ja vaba. Sääl liitus taevast mustavate metsade või sinerdavate mäeselgadega, siin nii kaugele kui silm kandis, oli näha vaid vett, soolast, jahedat, tumesinist vett, mis laugete, silseljaliste voogude-na veeris kui oma lõuks, nagu oleks tal raske rahuneda, et täielises puhkuses peegeldada Põhjala suveõise taeva helkjat selgust. Ah, rannatu ulgumeri, kui suurepärase paistis see esmakordlasele, süngete metsade pojale, kui võlv oli see siin, kus inimene ei seganud selle sünnitatud piirita vabaduse tunnet.

Kapten Jensén tuli kord Lauri juure ja lausus:

„Kuidas tundub merielu? Teil sääl Soomes on vaiksed järved ja sünged metsad ja

1) tunder — mäeahelik, kaljumägi.

haljad põllud, meil siin Ruija kaljune rand ja see ääretu vetelagendik, mis on meie põld. Mitte alati pole ta nii sile ja peegelpinnaline, oma reisiril saame teda kindlasti näha ka ärritatud, vihast turtsuva metsalisena.“

Nii ütles ta nagu ennustades¹⁾ ja vaatas jälle merikiikriga taevaranda.

Oldi parajasti jõudmas ajujää piirkonda. Eel kerkis tahuline, sinkjas-valge jäämägi, liikudes tasa merevoolu järele. Selle ümber lendles valgeid kakajaid ja tiirusid valgenda-vail tiivul. Kaugemal puhus parv valaskalu udusambaid õhku; vahel tõusis merest hülge ümarik pää. See tuletas meele ema jutustatud merirauad, Jäämere kummalised²⁾ viirastused, mis alati maru eel endid inimesele näitavad, hoiatades meresõitjaid.

Esimesest jäämäest sõideti lähedalt mööda. Tahuline, härmatanud ja teravatipuline,

„oodake, tuleme teid tervitama.“

kerkis ta paarikümne sülla kõrgusele, kuid vee all ulatas ta kindlasti veel 6—7 korda sügavamale. See oli ligipääsmata nabajääväljade esimene käskjal, esimene neist Jäämere valgeist, kardetavaist viirastusist, mis panevad udus kogu laevarahva jahmatama, kui mõni neist äkki ilmub otse laeva ette, sest need ei varitse vaid üksikuid merimehi, nagu haikalad, vaid kogu laeva. Kippar Vangel kõneles Laurile, kuidas üks kalalaev uppus viie minuti jooksul kogu meeskonnaga, pörgates kokku ühe sellase jäähirmutisega.

Sõideti mööda ka madalamaist jäämägedest ja rohetavaist jäälaamidest,¹⁾ millel pikutas parvekaupa hülgeid. Nad ärkasid laeva solinast, tõstsid päid ja lähemad sulpsasid jäaservalt vette. Lõbus oli näha, kuidas emahülged rinnaoimudega vehkides ja pääd noogutades poegi vette kiirustasid. Üks väike jäälaam oli nii täis lastitud, et oli üsna vee-pinnani vajunud ja näis eemalt vaadates kirjana saarena.

Lauri imestas, miks püüki ei alustatud, vaid sellastest saagiparvedest mööda sõideti. Tema meelest oleks siit peagi võinud saada täie laevalasti. Oleks võinud neid kas või laevast lasta, sest mõned ei teinud neist muud

välja, kui tõstsid pääd kõrgemale ja vaatlesid imestades musta viirastust, mis puhkides ja vett puristades mööda läks. Lauril oleks juba tuju olnud lasta, sest jahikirg oli ärganud. Kui kippar Vangel juhtus last mööda minema, päris põhjust, miks kapten nii suured hülgeparved rahule jättis.

„Kas sa ei tea, et esmalt on vaja leida Teravmägede rannikult kohane sadam, kuhu tormi eest võiks varjule minna, siis alles võib minna püügireisile. — Või on sul raske neist elajaist mööda minna? Ole üsna rahul, varsi saad neid küllalt tõurastada.¹⁾ Hülgepüük siin kaugel põhjas on tihti hulgaline tõurastus, töö, millest isu täis saab, kui teha seda mitmed suved, nagu mina. Inimene tahab neilt süütuil elajailt vaid nahka ja rasva-korda selle alt, kõik muu jääb siia. See muudetakse sularasvaks ja vahetatakse siis linnas rahaks, kullaks, millest me igaiüks saame raa-sukese. Pea rändab õli ringi maailma turgudel ja sellega rasvatakse siis masinate laag-reid, et nad hõõrumisest kuumaks ei läheks. Nii kergendab inimene oma masinate käiku nendegi kahjuta ja kaitseta elajate varal, kes aja algmisest saadik elades täielises vabaduses on võinud siin areneda ja sigineda. Nüüd oleme vallutamas Idasaarte maa-ala inimese tegevuspiirkonda ja tegutseme siin nabamaade kurjemate metsalistena. — Näen, et sinus on seikleja verd, nagu oli minuski en-nem, näen, et sa mitte palja kulla pärast siin ei liigu.“

Oleks mul maja, põld ja niit, nagu sinul,“ jatkas ta, „siis ma küll siin ei oleks. Aga ma pean, sest mul on vaid väike hurtsik ja naine nelja lapsega. Sää! oodatakse mind igatsusega, kuid Jumal seda teab, kas tulen siit ta-gasi, sest väga valgelt hülgab meri sää! põh-japoolsel taevarannal.“

Vangeli kõne jahutas veidi Lauri jahikir-g, see sundis ta mõtlema elamis-õiguse päle. Kippari kõnel oli temagi meelest omajagu põhja. Neil süütuil ja abituil elajail, keda loodus oli arendanud vees elamiseks, kelle ko-dumaa oli ulgumere lagendik ja puhkepai-gaks selle hõljuvad jääpangad, neil oli siin kindlasti õigus elada. See oli metsikute loo-made riik, kuhu nad nüüd tegid röövkäigu, kuulutades sää! inimese, loomariigi isanda isesugust õigust, kuid selle reisi hulka liitus ka ütlemata palju seikluse veetlust²⁾.

Merel õõtsub must, piklik mühakas, nagu kummuli pöördunud laev; terasemal vaatlus-el jaguneb ta kaheks: teine, vähem, lamab suurema küljes. Gröönimaa valaskala on tõusnud merepinnale, asetunud sinna lebama ja keskpäeva päikese paistel selga soojendama. Selle pojuke, umbes kuue meetri pikkune, on juba mitu korda müksanud emale pääga külge, ema on kohe mõistnud selle tähenduse, küljeli heitnud, ja pojuke on hakanud imema. Kuid siis kuulab ema imelikku, taktilist puk-sutust ja kolinat. Ta ei ole enne kunagi see-

1) tõurastama — (loomaa) tapma; tõu-ras — veis. lojus.

2) seiklus — põnev juhtumus; veet-lus — külgetõmbavus.

1) ette kuulutades; 2) imelikud; 3) jää-laam — lahmakas, lai tükk.

sugust kuulnud, ja see tundub isegi vee rapumisest vastu külge, et midagi võrast läheneb. Ema-valaskala lööb rinnaomudega lakstatades vastu vett ja mõriseb, siis käandub kõhuli. Tundmatu elukas on juba üsna lähedal. See on valge kui jäämägi, aga ta seljas on musti sakikesi. — Ei, jäämägi see ei ole, see on tohtu suur elukas, suurem, kui kõige suurem valaskala. Selle saba tuiskab vett, auru tõuse hingeaugust ja suu ees kohiseb vesi kui lainemurd. Valaskala mõtleb põgeneda. Üksainus löök hiiglasabaga — ja nad lendaksid alla sügavusse, mere varjavasse hõlma. Kuid ei tea veel kindlasti, kas on see sõber või vaenlane. Tarvis teda veel veidike uurida. Koletis läheneb, tasandab käiku ja seisatab. Valaskala poeg asub ema kõrvale ja ema tõstab teise rinnaoimu nagu kaitseks ta seljale. Äkki käib vali pörakas, suits pahva-

has tunneb. Ka seljalihakseis tunneb ta kiusavat asja, mis talle sügavikku järgneb. Nagu oleks koletis löönud oma teravad küüned ta selga ja katsuks teda üles tõsta. Ka poeg laskub ema järel sügavikku. — Uus oda pannakse kahurisse ja põnevalt ootavad mehed, kust valaskala tõuseb: eest, kõrvalt või tagant. Kuluvad minutid, kulub veerandtund, ja ikka vahivad laevatekilt silmapaarid põnevuses merepinnale, nagu tahaksid pilgud selle alla tungida ja loomade liikumist sügavuses jälgida. Viimaks tõuseb veest poja selg ja veidi hiljemini ka emal, kuid nii kaugel ees, et ei ulata laskma. Aurusambaid tõuseb õhku, siis kaovad jälle tõmmud seljad, ja samas tundub laevakeres vägev tõmme, kui valaskala hakkab laeva enda järel kiskuma.

„Tagasi!“ kamandab kapten.

Masin mürtsub täie auruga tagaspidi, kuid valaskala valdav „lihasmootor“ näib esialgu võidul püsivat.

„See on juba midagi teist, kui ristrebane jänesepealas“ mõtles Lauri. „Saab näha, kas merehiiglane peaks välja kannatama võistluse inimese raudmasinatega. — Ei kannata!“

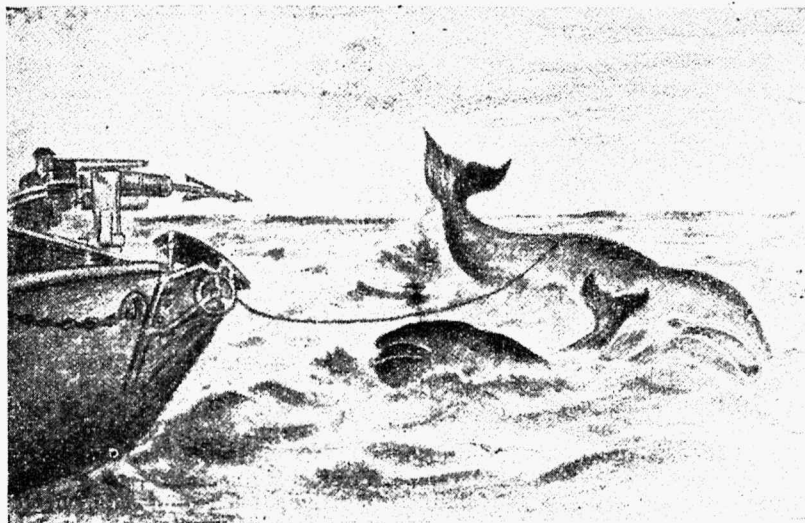
Sukeldusvaheajad lühenevad kümneks, siis viieteks minutiks, ja veresegast auru tõuseb õhku looma puhkumisel. Pojukes katseb emale järgi jõuda, kuid väsis nähtavasti ennem. Püügilaevast lastakse kaks lootsikut. Need lähenevad väsinud valaskalale, ja kui selle laiuri veepinnale tõuseb, visatakse teisest har-

puun¹⁾ järgmisel tõusul teisest, ja viimaks torakab Vangel talle pika oda südamese. Veel korra tõuseb mitme meetri laiune saba õhku ja laksatub vette, veel korra püüab elukas vee alla sukeldada, kuid nõrkeb, jäädes surult veepinnale kõikuma. Pojukes ringleb ema laiba ümber, kuid taganeb siis pisut kaugemale vaatama, kuidas vaenlased ema laeva juure venitavad ja tugevate köitega ta laeva pära külge seovad.

„See on mõnus pala, ei raatsinud tast mööda sõita,“ ütles kapten, „kuid meil on sellega tublisti tööd, et ta kuhugi Idasaare lahte pukseerida²⁾); siin ei julge hakata teda tükel-dama, sest säärases vaikuses sünnib väga hõlpsasti rajut.“

„Pihta läks, poisid, kohe esimese pauguga. Kuid selle neetud granaadi süü oli, et loom

¹ harpuun — viskoda; ² köie, trossi ot-sas järel vedada.

„tundub hirmus piste ema-valaskala seljas.“

tab koleeluka seljast ja samas tundub hirmus piste ema-valaskala seljas. Ema oim platsatab lõdvalt poja selga, kaks laia saba tõuseb ja veresegane ring keskel vaikist merd näitab kohta, kuhu hiiglaelukad kadusid. „Varangi“ mehed vaatasid põnevusega sinna, kuhu oda lendas, kuid tihe püssirohusuits takistas kohta nägemast, kus valaskalad olid lamanud. Kui suits lahkus, nägid nad sel kohal vaid pöörleva ja kihiseva mere.

„Vist ei läinud pihta,“ hüüatas Lauri.

„Kas sa, tõlplane, ei näe, kuidas odaköis vingudes merre kerib. Aga viga oli see, et oda-granaat ei lõhkenud,“ lausub kahurimees. „Või ei läinud pihta.“

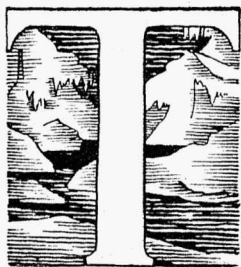
„Edesi!“ kamandab kapten.

Masin pannakse tasa käima. Odaköit läheb juba poolteistsada meetrit, kakssada. — Valaskala näib tahtvat põhja põgeneda kole-tise eest, kelle õige „karva“ ta juba oma na-

kohe sirgele ei jäänud, sest et ta ei lõhkenud, kui oda valaskala selja sisse tungis,“ kiitles kahurimees Jöransson hääl meelel. „Jah, poisid, see ripub minust, millise osa te sügisel saate. Sest valaskalast langeb kõigevähemalt kuuskümmend krooni mehe pääle.“

Laev liikus aeglasemalt kui enne, sest et järele-ujuv valaskala laip käiku takistas. Valaskala pojuke jälgis veel surnud ema, keerutades laeva ümber, kuid märgates, et ema enam ei liikunud, kaugenes ta ja sukles aegajalt vee alla, möllates ja sabaga vastu vett plaksutades. Ta oli õppinud tundma vööra viirastuse kombed ja tahtmised, kuid see õpetus oli läinud talle kalliks maksma, liig kalliks. Väeselasena ujus ta mereseljal, veel kaugele nähti „Varangilt“ ta sihvakaid aurusambaid õhtupäikese paistel, kui ta äsjasel ema surmapaigal keerutas...

9. Idasaartel.

eisel hommikul levis rõõmusõnum laevalael mehest meheni.

„Maa paistab, Idasaar on otse meie ees,“ kõneldi läbisegi. See teade virgutas meelt, kui reisi lõppsiht ometi ükskord oli ilmunud silmapiirile. Kapten oli esmalt kiikriga näinud taevarannalt kerkivat valgeid tippe,

millest ta esialgu ei teadnud, kas olid need merel hulkuvad jäämäed või maa, tõelised, kindlad tunduri-harjad. Kuid lähemale jõudes olid need kasvanud; valgete tippude all paistis musti, sulasid, laikusid ja veel alamal jääd ja vett. Varsi nägi seda kogu meeskond.

Põhjasõitjale on kauge meresaar salapärane lootuste-maa, mida juba eemalt huvitusega vaatleb ja talle läheneb kasvava põnevusega, olgu sääl siis või väike kari,¹ kust loodab leida merilindude mune, või suurem kadakarahu,² kus arvab tabada, jäneseid ja rebaseid kümnete kaupa. Kuid mitu korda huvitavam oli Lauri meelest läheneda Teravmägede Idasaartele, jääkarude, põtrade ja miljonite merilindude maale, mille kamarat vaevalt kellegi inimese jalg enne neid oli tallanud. See oli talle nagu mingi muinasmaa, täis salapärast võluvust, see oli ka seikluste saar, kus noor meresõitja võib lahutada oma kuumu seiklushimu võitluses maa ja mere metselajate vastu.

Kuid tee sinna näis kinni olevat. Saart ümbritses lai randjäävöö, mille maru oli lõhkenud üksikuiks jäälaamideks ja neid seevõrra laialt kangutanud, et nende vahele oli tekkinud suuri sulalaikusid ja pragusid.

¹ kari — kaljusaareke; ² rahu — väike laid, saareke.

Nõutult oli kapten sunnitud laeva jääserva lähedal peatama ja kiikriga silmitsema, kas ehk ranna lähemale ei leiduks mõnd suuremat sulalaiku, mille kaudu võiks pääseda läbi hädaohtliku vöö kuhugi varjulisse lahesoppi. Ta juhtis „Varangi“ mööda jääserva otse läände, tegi suure keeru ja pääsis viimaks kõrge kaljuranna lähedale, kust jää oli veidi mere poole nihkunud.

Mida lähemale laev maale jõudis, seda arvurikkamaks muutus loomade maailm. Kohmakad, habemikud hülged lamasis laisalt jää servil ja vaatlesid imestades iseliikuvat „jäämäge“, milleks nad vistsisti laeva pidasid. Teisi sukeldas sulas vees üsna laeva ümber. Veest tõustes tuletasid nad suuresti meele habemikke mehi. Üks kerkis üsna laeva ääres pinnale.

„Noh, mis „rüssa“¹ pool hädad kuulda? Ons inglased jälle teie kalavetel käinud, et vurrud nii kurvalt alla ripuvad,“ pilkas Vangel.

„Ei, nee olema meres uppuma norralase, merirauga. Looja neile hinge tagasi andma, et võiksid hästi palju turska suimita,“ lüüsis Vassili juure.

Ranniku ja merejää vahe kubises vesilindudest: hahkadest, hanedest, partidest, kõiksugu kajakaist ja tiirudest. Ühed suklesid laeva lähenedes vee alla, teised tõusid parinal lendu, kolmandad, eriti haned, kes reisi-teenekonnal inimest olid tundma õppinud, tõusid kaagutades lendu, nagu kirudes, et nad isegi siin ei saa inimese eest rahus olla. Kuitjutajad ja merimõttused paristasid lennata, nii et tiivaotsad merepinda joonisid, kuid kajakad, lapitiirud ja tormilinnud lendlesid õhus kui kullid ja kogunesid laeva kohale tihedaks, õhku pimestavaiks parvedeks, sest nad olid haistnud valaslaiba lõhna. Õhus kuuldus alalist tiibade vihinat, vilistust, prääksumist ja kaagutamist. Kalda kaljuseina ja mere vahel oli alaline liikumine: ühed hüppasid merre, teised lendasid üles kaldakaljule puhkama või toitu viima haudivale emale või poegadele.

Lauris ärkas püügi-ind ja kättimispalavik. Rahutult kändis ta laevalael edestagasi, silmitsedes pikuti ja laiuti seda kummalist lindude riiki, kus nii palju oli talle vöörast ja ennenägematut; see oli nagu uus maailm, kus oli ainult jääd, kaljumägesid ja elajaid, puutumata looduse maailm, kus „loomariigi härrat“ veel ei tuntud.

Eespoolt kuuldus nagu lehmakarja amumist, ja teisest paigust kui koera haukumist. See hääl tuli neeme tagant, laev sõitis mööda rannaäärt.

„Mis need on? Ega keegi ometi lehmi võinud siia karjamaale tuua,“ sõnas Lauri.

„Need on mürsud ehk merilõvid. Kohe kuuled veel koledamat häält, kui lähemale jõuame. Külap õpid neid tänavu suvel lähemalt tundma,“ lausus Jöransson.

Hääl tuli jäälaamil, mis eemalt näis nagu mustav saar. Kui laev sellest üsna lähedal

¹ „rüssaks“ kutsuvad soomlased halvaks-panevalt venelasi. See on neil samasugune sõimusõna, nagu meil „tibla.“

mööda sõitis, võisid laevamehed lähemalt tähele panna nende hüglaelukate lehamist. Nad lamasid päarakuti reas, pikad löögihambad teise seljale tõstetud. Need olid inetud elajad, otsegu päratu suured lihamürakad, kuid jõllitavaist silmist peegeldus viha aastasadade rahu ootamata segajate vastu. Nad tõstsid ähvardades oma kõverad löögihambad ja üks suurem isane tegi niisugust koledat mörgamishäält, et judinad käisid üle selja, ja temaga ühinesid kõik jäälaamil lamajad. Siis vedasid nad endid üksteise järel merre ja kogunesid laeva pukseeris ujuva valaskala tümber sukilema, jagades talle ühest ja teisest küljest tugevaid hoope. Need ülesärritatud vanad härrad — laamil olid vaid isased — pidasid valaskala oma vaenlaseks.

„Oodake, kohe tuleme teid tervitama, niipea kui sadama leiame,“ lausus kapten.

Neeme taga avanes pikk, täiesti sula laht, mis sadamaks näis kõlbavat. Kapten juhtis laeva lahe suust sisse ja laskis selle peaaegu taha lahesoppi, loodides vahetevahel mere sügavust.

Sääil, kus ta laeva kinni pidas ja ankrut merre laskis, oli ilus kivi- ja liivarand. Tassase randvöö taga tõusis järsk, paljas kaljurinne, kuid kõrgemal, sakilisil kaljumäe tipudel, säras igavene jää. Oru põhja mööda kohises vahune mägioja, pakkudes matkajatele puhast, karastavat vett. Alamail mäerinnakul ja rannatasandikul näis paiguti haljast rohtu ja madalat pajustikku ning põdrasammalt, kui ei ühtki puud, mis elajatele kuidagi oleks pakkunud vilu- või vihmavarju.

„See on tore sadamakoh,“ sõnas kapten, „ainult idatormid võivad siin segama tulla. Seda lahte ei ole veel ühelegi kaardile märgitud ega ole talle veel keegi nime annud. Paneme talle nimeks Pooli laht, vahva merikapteni Jonas Pooli järel, kes aastal 1610 tegi uurimusi Läänesaare lahtedes. Seda lähedat kaljumäge nimetagem Pooli tundriks ja mere ning lahe vahel asuvat poolsaart Varangi neemeks.

Lootsikud lasti alla, ja kapten kahurimehe, kippar Vangeli ja Lauriga sõudis esmalt maale, kaasas tugeva, tõrvatud varda külge kinnitatud Norra lipp. Selle ta püstitas väikelele kingule, kandis meeste abil kivihunniku selle ümber ja kuulutas saare Norra riigi alla kuuluvaks. Siis püstitati telgid haljale murule ja veedeti lõpposa päevast pidutsedes kogu meeskonnaga, sest juhtus parajasti olema ka pühapäev. Laevast toodi maale parimaid roogasid, muuseas mitmesuguseid konserve.

„Ei, poisid,“ lausus kapten Jensén, „konserveid on meile toiduks lagedal merel, kuid nüüd oleme maal, arvatavasti maailma saagirikkamail paigul. Värsket liha peab nüüd patta muretsema. Siin lahel meie ees on saar. — Kas oleks see liigne enesearmastus, kui nimetaksime ta Jenséni saareks — sääil näib olevat suuremaid linde. Lauri võib nüüd näidata oma laskeosavust, kas ta elavat saaki sama hästi tabab, kui pudelikorki. Vassili ja Miihkali võivad tulla sõudma ja mune ko-

guma, kuid pidage meeles, et te haudunud mune ei võtaks.

„Pole sääil nii suurt laskeosavust vajagi, sääil võib päris kinnisilmil pihta lasta, rääkis Jöransson, kes tahtis olla parimate laskjate kirjas.

Mehed sõudsid saarele. Sääil kuuldus tunni kestel kuus püssipauku ja iga paugu järel pahvatas saarelt õhku otsegu kirju pilv, mis kõrgemal hajus ja harvenes, kuid saarele laskudes jälle tihenes. Need olid saare linnu-parved. Kui mehed tagasi jõudsid, tõid nad tulles kuus valgepöselist hane ja korvitäie mune.

„Oligi hää, et sa ei lasknud vaid merimõtuseid ega tormikajakaid, sest mul ei tulnud meele seda teile kinnitada,“ lausus Jensén. „Nüüd saame rasvast hanepraadi ja elame kui härrad.“

„Sinul, Vangel, on viiulis rõõm ja kurbus, ingel ja paharet.“

„Külap oskan ebasöödava linnu õigest ja hisaagist eraldada,“ seletas Lauri.

Puhastades linde sulgedest, imestasid mehed, et Lauri oli igauht pähe tabanud, suuremalt osalt silma.

„Sind võiks küll „Silmalaskjaks“ kutsuda,“ sõnas Vangel, kes tahtis ühtlasi kiusata isekat Jöranssoni.

„Hauduvaid linde võib isegi käsitsi tabada,“ lausus kahurimees.

„Need on kõik isahaned,“ tähendas Lauri veidi uhkel toonil.

Varangi meeskond veetis lõbusasti samb-lasel murul ilusat suvist pühapäevaõhtut. Vangel tõi laevast oma viiuli, mida ta kõigil reisidel kaasas kandis, ja mängis ühe tüki teise järele, mis olid puhu rõõmust rõkkavad, puhu mahedalt kurvad, puhu mustema mure viisid, ja ta kare merimehe olek muutus hel-laks ja hingekaks. Ta elas tükkidele kaasa, ja näis, nagu oleks ta oma tükid valinud oma meeolelude järele, nagu oleks ta neid mängides mälestanud häid läinud aegu. Vaiksel kuululid seltsimehed kunsti puha keelt pühal

¹ i s e k a s — enesearmastaja, egoist.

maal. Imestelies kuulasid seda linnudki Pooli lähel, kui viisid heljusid mööda lahe vaikist pinda kaugele merele, need imetlesid uut looma, kes samal hetkel võis nutta ja naerda, kurta ja pilgata.

Kõik uued mehed imetlesid Vangeli oskust nõiduda viulist sellaseid viise; vanule Pispärgi-sõitjatele oli see juba tuttav.

„Sinul, Vangel, on viulis rõõm ja kurbus, ingel ja paharet. Sõrmede ja poogna varal nõiud sa neist esile, mis iganes tahad.“

Hiljemini sai Lauri teada, et Vangel ei olnud mitte harilik merimees. Ta oli varemalt õppinud Oslo ülikoolis, kuid oma rahu

muse tõttu läinud seiklema. Kauge Ruija, keskööpäikes- ja virmaliste-maa, kus paljad kaljumäed ja tormine meri teineteist paitavad, tõmbas teda vastupanemata võimuga enda poole. Kuid ajad muutusid ühes eluga. Seiklused said igapäevaseks tööks ja Põhjala võlvus sulas äripäeva askeldusse, kuid aegajalt, nagu sel suvisel pühapäeval, tõstis see esile vanad tunded, ja siis mängis Vangeli viiul imeilusat viisi:

„Sa Põhjala maa oma mägedega, . . . sa karske ja kaunis ja armas, sind tervitan, maailma kauneim maa, su lilli ja koski ja taevast.“

Inglise keelest G. Tammes.

Kangest voolust kantud, libises „Pyrenees“ abitult hädaohklikude kaljude poole, kuni need jäid ainult saja yardi kaugusse; siis kandis tuul laeva kaljudest mööda. Nüüd pistis purjedesäädmisses hingeldav meeskond vanduma ja vandus seekord MacCoyd — seda MacCoyd, kes laevale tuli ja neid Mangareva saarele lubas viia, kes neid Pictairni saare juurest meelitas välja kardetavale merereisile, kus neid igal sammul hukatus varitses.

MacCoy hingerahu ei suutnud meeste haavavad vandesõnad segada. Ta naeratas neile vastu õrnalt ja andeksandvalt, temas peituv südamehäädus näis meeste pimedate, süngete hingede põhja tungivat, häbistades neid ja taltsutades vandeid nende kurkudes.

„Halvad veed! Halvad veed!“ — urises kapten Davenport, kui hädaohk oli möödas; kuid ta vaiks ehmatusest, nähes, et üks madalik, mis kaugel laeva taga pidi olema, äkki allpool tuult nähtavale ilmus.

Ta istus maha ja peitis palge kätega. Ja kõik: tüürimees, MacCoy ja meeskond nägid, mis kapten oli näinud. Lõunapoolt madalikku viis idavool laeva selle poole, madaliku põhjapoolt töötas lääne-vool, mis laeva kinni haaris ja kaugemale kandis.

„Ma olen varem Paumotost kuulnud,“ urises kapten, käsi kõhnalt näolt tõstes. „Kapten Moyendale jutustas mulle pärast oma laeva kaotust selles saarestikus. Andku jumal mulle andeks — ma naersin tema üle. Mis madalik säääl on?“ — pööras ta MacCoy poole.

—Ma ei tea, kapten.

„Miks teie ei tea?“

— Ma pole kunagi ennem teda näinud ega temast kuulnud. Ma tean ainult, et kaardil teda ei ole. Need veed on osalt alles uurimata.

„Siis ei tea ka teie, kus meie oleme?“

— Mitte rohkem, kui teiegi, — vastas MacCoy vaikelt.

Kell 4 pärast lõunat võis silmata kookuspalmes, mis kerkisid merest üles. Veidi hiljem ilmus nähtavale madal atoll.

Ma tean, kus meie nüüd oleme, kapten, — teatas MacCoy, kiikrit alla lastes. — See on Resolutsiooni saar. Meie oleme nelikümmend miili Hao saarest ja tuul on meile vastu.

„Olge siis valmis randa sõitma. Kus on sissekäik?“

— Säääl on ainult väiksel paadil võimalik laguunile sõita. Kuid nüüd on meil teada, kus meie oleme ja meie võime joosta Barclay de Tolley saarele, see on ainult 120 miili siit põhjakagus. Selle tuulega jõuame homme hommikul kella üheksaks sinna.

Kapten Davenport pidas enesega nõu ja vaatles kaarti.

— Kui meie laeva siin purustame, tuleb meil nii-kui-nii paatides Barclay de Tolley'ni sõita, — lisas MacCoy juure.

Kapten andis käsu ja „Pyrenees“ algas uut jooksu üle vaenulise mere.

Järgmise päeva õhtupoolel valdasid meeleheit ja segadus laeva suitsva teki. Vool oli muutunud, tuul nõrgaks jäänud, ja laev kaugemale läänesse kantud. Barclay de Tolley saar ilmus nähtavale ida-pool, ta oli mastitipust selgesti näha, ning asjata katsus „Pyrenees“ saarele läheneda. Nagu miraaž, hõljusid kookuspalmid horisondil, kuid neid võis ainult mastilt näha. Tekilt vaadates jäid nad mere kumeruse taha.

Jälle pidas kapten MacCoy'ga ja kaardiga nõu. Seitsekümmend viis miili lõuna-läänesse oli Makemo saar. Säääl oli suur laguun ja suu-

repärane sissekäik. Kui kapten Davenport käske jagas, keeldus meeskond neid täitmast.

Nad teatasid, et see põrgutuli olla kaua küllalt nende jalgade all olnud. Sääl on maa. Mis sest, et laev temale juure ei pääse? Nad võivad paatides sinna sõuda. Laev võib põleda. Nende elu on neile ikkagi midagi väärt. Nad on laeva truult teeninud, kuid nüüd tulek ka enda pääle mõtelda.

Nad tormasid paatide poole, tõugates teise ja kolmanda tiirimehe kõrvale, ning hakkasid paate merre laskmiseks valmistama. Kapten Davenport ja tema abi jooksid neile, revolvrüd käes, vastu. Siis ronis MacCoy kajuti katusele ja võttis sõna.

Ta pööris madruste poole, ja pehme tuihäääl sundis neid kuulama. Temast valgus seletamatusügav rahu kõikide üle, lihtsad sõnad voolasid maagilisena ojana meeste südameisse ja kutsusid esile ammu ununenud armsad ajad. Muret, hädaohtu, viha polnud enam olemas kogu ilmas. Kõik oli nii, nagu peab olema ja iseenesest arusaadav oli tarvidus maale selg pöördä ja veel kord sõita lahtisele merele, jalgade all põrgutuli.

MacCoy rääkis lihtsalt, kuid mitte see, mis ta rääkis polnud tähtis. Tähtis oli tema isiklik mõju, miski vägev hingejõud, saladuslik vägi, õrn, pehme, kuid selle juures õudselts käskiv.

See oli tulevärk pimedaille hingedele, puhuse ja õrnuse jõud, mis oli palju suurem, kui see, mis paistis surma-sülitajaist, läikivaist revolvritorudest.

Madrusted seisid kaheldes oma kohtadel, ja need, kes nõore lahti tegid, sidusid nad uuesti kinni. Siis pöördus üks ja teine ja kogu meeskond läks kohmetanult minema.

MacCoy nägu siras lapselikust õnnest, kui ta kajuti laelt ronis alla. Mässu ei olnud, sellepärast ei tulnud ka mässu ära hoida. Polnud üldse midagi paha juhtunud, sest selleks ei ole kohta siin õnnistatud ilmas, kus meie elame.

„Teie hüpnotiseerisite nad,“ sosistas Konig naeratades.

— Need poisid pole halvad, — vastas MacCoy, — nende südamed on hääd. Nad on raskeid aegu näinud, rängasti töötanud ja töötavad lõpuni.

Härra Konigil polnud aega vastata. Ta hüüdis komandosõnu, mehed töötasid joostes ja „Pyrenees“ pöördus aeglaselt sinna poole, kus pidi olema Makemo saar.

Tuul oli nõrk ja päikese loojaminekul vaikus ta üsna. Palavus oli talumatu ja asjatumalt mehed katsusid jääda magama. Laevalagi oli nii kuum, et säääl võimatu oli lehada, mürgised gaasid roomasid tigidatena vaimudena üle laeva, tungisid kõrdesse ja kopsudesse ning panid mehed läkastama ja kõhima. Tähed läikisid laisalt udusel taevavõvil, ja idast tõusis üles täiskuu, mille kiired valgustasid tuhandeid gaasijuge, võrke ja keerlevaid rõngaid.

Jutustage mulle,“ ütles kapten Davenport valutavaid silmi hõõrudes, „mis juhtus selle „Bounty“ meeskonnaga pärast seda, kui nad

Pitcairni saarele jõudsid. Ma lugesin, et nad „Bounty“ ära põletasid, ja et nad alles hulk aastaid hiljem leiti. Kuid mis juhtus vaheajal? Mind on see alati huvitanud. Need olid mehed, kelle völlanöör kaelas. Säääl olid ka mõned pärismaalased ja naised. Nii oli algusest selge, et segadus tulemata ei jää.“

— Säääl oli suur verevalamine, — vastas MacCoy. — Nad olid väga halvad mehed. Neil läks tüli lahti naiste pärast. Üks mässajaist, Williams, kaotas oma naise. Kõik naised olid Tahitist pärit. Tema naine kukkus kaljult merre, kui ta püüdis merilinde. Siis võttis Williams ühe pärismaalase naise endale. Pärismaalased vihastasid ja tapsid pea kõik mässajad. Siis tapsid järeljäänud mässajad kõik pärismaalastest mehed. Naised äitasid omi mehi tappa. Pärismaalased tapsid üksteist. Kõik tapsid. Need olid hirmsad mehed.

Timiti tapsid kaks pärismaalast, kes temal sõpruse täheks sugesid juukseid. Valged mehed olid neid saatnud. Siis tapsid valged need omakord. Tullaloo naine tappis koopas oma mehe, set ta tahtis endale valget meest. Nad olid väga õelad. Jumal oli pöörnud oma palge neist. Kahe aasta jooksul olid kõik pärismaalastest mehed tapetud ja valgeist ainult nelj järel: Young, John Adams, MacCoy, kes oli minu vana-vanaisa, ja Quintal. See oli ka väga halb mees. Kord hammustas ta naisel kõrva ära, ainult sellepärast, et see polnud püüdnud temale küllalt kalu.

„Oli see aga tige rähvas,“ imestas härra Konig.

— Jah, nad olid väga halvad, — vastas MacCoy ja jutustas edesi metsikust verevalamisest, millest ka tema esivanem osa võttis.

— Minu vana-vanaisa ei tapetud, kuid ta sai surma oma käe läbi. Ta ehitas viinaajamise katla ja valmistas ühe taime juurtest viina. Quintal oli tema sõber ja nad olid vahetpidamata purjus. Viimaks sattus MacCoy joomahullustusse, sidus endale kaljutüki kaela ja hüppas merre.

— Quintali naine, kelle kõrva ta ära hammustas, sai ka surma, kukkudes kaljudelt alla. Siis läks Quintal Youngi juure ja nõudis selle naist endale, samuti nõudis ta enesele ka Adamsi naist. Adams ja Young kartsid Quintali ja teadsid, et see valmis on neid tappa. Sellepärast tapsid nad kahekesi Quintali. Ja see oli pea kõik see mäss ja verevalamine.

„Ma arvan ka,“ — urises kapten Davenport: „ei jäänud ju tapmiseks kedagi enam järele.“

— Jah, vaadake, Jumal oli oma palge ära pöörnud, — ütles MacCoy.

Hommikul puhus nõrk tuuleke idast ja kapten Davenport hakkas kartma hirmsat läänevoolu, mis oli viinud mitmest pääsmisadamast mööda. Vaikus kestis kogu päeva, ja madrusted nurisesid, sest banaani portsjonid vähenesid; mehed jäid nõrgaks ja kannatasid kõhuvalul. Kogu päeva kandis veevool „Pyreneesi“ läände, kuna tuult, mis teda lõunapoole

oleks viinud, ei olnud. Öhtupoolikul tulid lõunas kookuspalmid nähtavale, ja MacCoy ütles: — See on Taegna saar. Meil on värsket tuult täna öösel tarvis. Muidu viib meid Makemost mööda.

„Kuid kuhu jääb kagu passaat?“ imestas kapten. „Miks ei puhu ta? Mis on juhtunud?“

— Öhuauramine suurtel laguunidel, — seletas MacCoy, — ja neid on siin nii palju — ajab segi kogu passaatide süsteemi. Tuleb koguni ette, et tuul üsna teises suunas puhub. See on hädaohtlik saarestik, kapten.

Kapten Davenport vaatas vanamehele otsa, avas suu ja oli juba valmis vanduma, kuid taltsutas end. MacCoy juuresolek oli tõkkeks vandesõnadele, mis kippusid kapteni kurgust keelele. MacCoy mõju oli koos mööda saadetud päevade jooksul suuresti tõusnud. Kapten Davenport oli merel isevalitseja, kes kedagi ei kartnud ja kunagi oma keelt ei taltsutanud, kuid nüüd leidis ta, et selle naiseesilmalise ja tuvihäälse vanamehe juuresolek on võimatu vanduda. Kapten Davenport oli üllatatud. See vanamees oli ainult MacCoy seeme, „Bounty“ MacCoy järeltulija, selle mehe järeltulija, keda Inglismaal silmus ootas, kes läinud aegadel mässu ja verevalamiste hingeks oli Pitcairni saarel.

Kapten Davenport ei olnud usklik, kuid sellel hetkel tundis ta hullumeelist soovi heita vanamehe jalgade ette ja ütelda temale — mida, seda ta ei teadnud isegi. See oli enam kui hingeline vapustus, mis ta sügavasti valdas, millegi pärast tuli temale ette enda väärtusetus ja väiklus selle mehe kõrval, kelles ühinesid lapse lihtsus ja naise õrnus.

Arusaadavalt ei võinud ta end abide ja meeskonna ees nii alandada. Viha, mis teda peaaegu vanduma sundis, möllas temas edesi. Ta lõi rusikaga kajuti seinu ja karjus:

„Vaadake, vanamees, ma ei lase end võita. Need Paumotud on mind narrinud ja petnud kogu aja, kuid ma ei anna alla. Ma viin selle laeva edesi läbi Paumotu saarte, ikka edesi, kas või Hiinasse, kuni ma temale leiän voodi. Kui kõik mehed ära jooksevad, jään ma ikkagi laevale. Ma näitan neile Paumotudele! Nad võivad mind narrida. Kuid „Pyrenee“ on hää tüdruk ja ma jään tema juure seni, kui veel leidub üks laud päälseismiseks. Kas kuulete mind?“

— Ja mina jään teiega, kapten, — vastas MacCoy.

Õõ kestes tulid kerged, üksikud tuulepungud lõunast ja tulekoormaga reisiv, hulluks aetud kapten vahtis ja mõttis voolu, mis teda kandis läände. Vahetevahel läks ta kaugeemale ja vandus tasakesi enda ette, kus MacCoy teda ei kuulnud. Päikese tõusul ilmusid jälle palmid merest.

— See on tuulealune osa Makemo saarest, — seletas MacCoy. Katiu saar on ainult mõni miil läänepool. Meie võime sinna hoida.

Kuid vool, mis kaht saart lahutas, pühkis nad ära loodesse ja ühel päälөлõunal nägid nad, kuidas Katiu palmid merest tõusid ja mõne aja pärast vajasid sinna tagasi.

Mõni minut hiljem, kui kapten parajasti

kindlaks oli teinud, et uus vool kirdest laeva kannab, silmati masti tipult kookuspalmi luodes.

— See on Raraka, — ütles MacCoy. — Tuuleta ei jõua meie sinna. Vool viib meid alla edelasse. Kuid peame olema valvel. Mõni miil edesi on vool, mis jookseb põhja poole ja ringis pöörab loodesse. See võib meid Fakaravast kanda mööda ja Fakarava on just paras koht „Pyrenee“ jaoks.

Jack London.

„Nad võivad meid kanda, kus, kur... kuhu nad soovivad, vastas kapten ägedalt. „Meie leiame siiski laevale koha.“

Kuid seisukord laeval muutus juba äärmiselt hädaohtlikuks. Laevalagi oli nii palav, et näis, nagu oleks iga minut oodata plahvatust. Suits oli paksem ja järjest lämmatavam. Kogu meeskonnal olid silmad põletikus ja nad kõhisid ning läkastasid tiisikusehaigetena. Öhtupoolikul säeti päästepaadid valmis. Viimased teidutagavarad ja astronoomilised instrumendid kanti paatidesse. Kapten Davenport asetas suuremasse paati isegi kronomeetri, kartes iga minut teki õhkulendamist.

Õõ möödus ärevas ootuses ja hommikul vahtisid hallide nägudega mehed imestades üksteisele otsa, nagu oleks neil raske uskuda, et „Pyrenee“ ja nemad veel on olemas. Sam-

mudes närviliselt edes-tagasi, uuris kapten Davenport teravasti laeva.

„Nüüd on see tundide, kui mitte minutite küsimus,“ oli tema otsus.

Hüüd „maa nähtaval“ kõlas mastilt. Laevalaelt polnud midagi näha ja MacCoy ronis masti otsa, kuna kapten aega selleks kasutas, et kergendada vandumisega südant. Ta ei jõudnud veel vandumist lõpetada, kui ta tähelepanu köitis tume joon kirdepoolisel merel. See polnud hiil, vaid harilik tuul, rikutud passaat.

— Hoidke rohkem tuult vastu, kapten, — ütles MacCoy laeva päralt jõudes. — See on Fakarava idapoolne ots. Meie läheme laguuni küljetoolega, kõik purjed lahti.

Tunni aja pärast oli palmid ja madal korallisaar ka laevalaelt näha. Teadmus, et kannatustele lõpp tulemas, täitis iga hinge rõõmuga. Kapten Davenport lasi kolm paati merre, laeva pära taha ja saatis igasse paati ühe madruse. „Pyreenees“ lähenes rannale, kus valged atollid paistsid selgesti silma.

— Olge valmis pööranguks, kapten, — hoiatas MacCoy.

Minut hiljem avanes maa ja tuli nähtavale kitsas sissekäik ning selle taga laguun, hüglapeegel, 30 miili pikk ja 10 miili lai.

— Nüüd, kapten!

Viimast korda visati „Pyreeneesi“ raad ümber ja ta tormas sissekäigu poole. Pööre oli vaevalt tehtud ja nõõrid tekilt alles koristamata, kui äkki meeskond ja tüürimehed surmahirmus laevapäralt tormasid. Midagi polnud juhtunud, kuid kõik tundsid, et miski on tulemas. Nad ei teadnud, millest see tuli, et panid jooksma. MacCoy tahtis laeva ninale minna, et sealt juhtida, kuid kapten haaris ta õlast kinni ja tõmbas tagasi.

„Olge siin,“ ütles ta. „Laevalagi pole enam kindel. Mis viga?“ hüüdis ta korruga. „Meie seisame!“

MacCoy naeratas.

— Teie liigute vastu kiiret voolu. Mõõn jooksu laguunist välja.

Terve tunni seisis „Pyreenees“ peaaegu paigal, kuid tuul tõusis ja laev võitis voolu.

„Parem minge osalt paatidesse,“ käskis kapten.

Mehed ei jõudnud veel käsku täita, kui osa tekist laeva keskkohal tule- ja suitsumeres lendas õhku, osalt jäi purjedes peatuma ja osalt langes tagasi merre. Et tuul küljepoolt oli, jäid mehed laevapäralt puutumata. Nad tormasid rüünal paatidesse, kuid MacCoy, kelle hääles piiramata rahu kõlas, peatas neid.

— Tasa! — ütles ta, — Kõik on korras. Andke see poisike alla, palun.

Madrus tüürilt oli paati põgenenud ja kapten Davenport asus ise tüürile.

„Hoolitsege paatide eest,“ ütles ta abidele. „Kõitke üks neist lühidalt pära alla, et ma sinna saaksin hüpata.“

Härä Konig kahtles veidi, kuid ronis üle reelingu ja laskus paati.

— Pool treeki allapoole, kapten!

Kapten Davenport jahmatas: „Pool treeki alla,“ kordas ta saadud käsku.

Laeva keskelt oli lagi ära ja laeva kerest tõusid koledad tule- ja suitsusambad taeva

poole, kattes maste ja laeva esipoolt. MacCoy oli kaunis raske niiviisi laeva juhtida ja ta kõverast kanaalist läbi viia. Tuli töötas ka tekil, hävitas iga purjeosa, millele ta küünis juure.

„Kui meie purjed enne sissejõudmist ära ei põleks,“ soovis kapten.

— Pole viga! — rahustas MacCoy üleoleva kindlusega. „Aega on küllalt. Meie peame kohale jõudma. Ja kui meie kord sees oleme, pöörame pärituult, see hoiab suitsu ära ja ei lase tulel tulla tahapoole.“

Tulekeel kargas groot-masti mööda üles, limpsas näljasetl purjeari, kuid ei saanud sellest kinni hakata ja kadus. Põlevad nõõrijätised kukkusid ülalt kapten Davenportile kaela. See hõõrus kaela, nagu oleks teda mesilane nõelanud ja jatkas tüürimist.

— Kuidas on kurss, kapten?

Kapten vastas, ja MacCoy lasi kurssi vahetpidamata muuta.

Tasa, kraad-kraadi järele vajus „Pyreenees“ laguuni jõudes ringi ja varsti puhus tuul tagant.

— Otse hoida! kamandas MacCoy.

„Otse ta läheb,“ vastas kapten.

Olgugi, et tuul tagant puhus, oli laevalaeral palavus talumatu. Kapten Davenport heitis küljepäält pilgu kompassile ja hõõrus vahetpidamata tulevillidega kaetud nägu. MacCoy habe kõrbes ja kiskus kokku, ning kapten vaatles vanameest sügava kaastundmusega. Kapten Davenport lasi tüüriratta lahti, et käe selgi vastu pükse hõõruda. Tulesammas hävitas viimase purje grootmastilt, ja mehed olid sunnitud end kerra tõmbama ja nägusid katma.

— Nüüd, — ütles MacCoy, — neli treeki üles, ja las' ta läheb.

Põlevad nõõride ja purjeriide tükid lendasid ülalt meestele kaela. Tõrvane suits pani kapteni meitsikult kõhima, kuid ta hoidis tüürirattast ikkagi kinni.

„Pyreenees“ puudutas põhja, tema nina tõusis kõrgemale ja põlevate nartsude vihm tuli põrutuse tagajärjel ülalt alla. Laev liikus veidi edesi ja löi teist korda vastu põhja. Ta purustas õrnad korallid, liikus edesi ja jooksis kinni.

— Tüür äkki porti, — ütles MacCoy. — Pordis? küsis ta pehmelt minut hiljem.

„Laev ei kuule enam tüüri,“ vastas kapten.

— Väga hää! Tuul viib ta ringi, — ütles MacCoy ja vaatas üle parda. — Pehme, valge liiv. Paremat ei või soovida. Suurepärase voodi.

Kui „Pyreenees“ ninaga vastu tuult pööris, tormas kohutav suitsu- ja tulepilv laeva päralt. Tuli sundis kapten Davenporti tüürilt lahkuma. Ta haaris paadi kõigest kinni ja tõmbas selle lähemale. Ta vaatas MacCoy poole, kes vaikselt kõrvale oli astunud, et kapten paati võiks laskuda.

„Teie enne,“ karjus kapten MacCoy õlast kinni haardes ja teda peaaegu üle reelingu tõugates.

Kuid tuli ja suits olid hirmsad ja ta ruttas MacCoy'le ajaviimata järele, nii et mõlemad mehed korruga kõie abil paati jõudsid. Paadi ninas asuv madrus löikas kõie läbi, valmis

hoitud aerud löid jõudsalt vette, paat lendas noolena kaugele.

— Suurepärane voodi, kapten, sosistas MacCoy, tagasi vaadates.

„Jah, suurepärane voodi, ja kõik tänu teile,“ kõlas vastus.

Kolm paati sõudsid valge, korallidest piiratud ranna poole, mille taga kookuspalmide

metsatuka äärel võis näha pooltosinat lehtmajakesi ja salka ärritatud pärismaalasi, kes pärani silmi vaatlesid randa jõudnud tulevärki.

Paadid jõudsid randa ja mehed astusid välja valgele rannale.

— Ja nüüd, — ütles MacCoy, — pean ma vaatama, kuidas Pitcairn'ile saan tagasi.

(Lõpp)

Võõrastemaja „Lehtla.“

Paul Kelleri sügistseen. Tõlkinud Ed.

Stseen kujuneb surnuaia müüri ligiduses lehestikus. Läbi pruunide ja punaste lehtede langeb ülalt päikesevalgus nagu läbi tuhandete kirjude akende. Lehtlas viibivad: põrnikas, kärbes tigu ja röövik.

Hiljem tuleb sinna veel ämblik ja lõppeks sügistuul.

Põrnikas (unistades): „Nüüd ikkame uinuda. Kui ilus on see punane valgus!... Ma olen seda kord juba inimeste magamistoas näinud, kus tol korral punane lamp põles. Kuid säälnu valgus polnud ilusam kui see.“

Kärbes (tusaselt): „Loll pois, miks kõneled sa ikka inimestest ja lampidest. Inimesed surmavad meid ja lambid põletavad meid. (Teole) Kas pole mul õigus, naabrinna?“

Tigu (uhkelt): „Ma pole Teie naaber! (Röövikule.) Usute Teie, et see meile häbiks pole sarnases urkas uinuda, kus seesugused... viletsad?“

Röövik (ohates): „Teil on õigus armuline proua. Kuid mis võime sinna parata? Kõik kõlbulikud kohad on juba välja üüritud. Neid rämpaseid voodiriideid ei tarvita ma juba muidugi. Ma muudan end tupeks.“

Tigu: „Ja mina tõmbun oma eratelki, mis mul õnneks alati käepärast on, ning sulen ukse... See on selge ja kindel!“

Röövik (kärbsele tähendades): „Pange tähele, armuline proua, see lihtolevus valib endale muidugi kõige sobasema lehe voodiks.“

Tigu: „Ärge rikkuge mu tuju! Ma ei suuda väljendada, kuidas ma niisuguses igapäevases ümbruses kannatan. Mul hakkabki juba veidi jahe. On vist kõige parem, kui sisse tõmbun.“

Röövik: „Kui kaua armuline proua magada mõtleb?“

Tigu: (tusaselt): „Ah ainult viis või kuus kuud. Siis kutsuvad mind jälle mu kohused. Hääd ööd, armas preili!“

Röövik (väga viisakalt): „Hääd ööd, armuline proua! (Tigu tõmbub karpi.)

Põrnikas (kurvalt): „Veel on kuldset päikesepaistet seal väljas. Kuid ometi on juba külm. Ja roosid on juba kõik surnud. Kaste aasal on valge ja surmav ja mul on külm. Ah, kaugel on suvi!“

Röövik jälgib kogu aja innuga põrnika juttu. Väljas kostab kaugusest lauluheli. Lehtla on üsna vaikne. Äkki laskub halli köit mööda ämblik ronides alla.

Kärbes (karjudes): „Kurat! Nõid! Ämblik!“

Põrnikas (värisedes): „See on minu surm! Ämblik! Ma olen kadunud!“

Tizian

Karl V

Röövik (ärevalt): „Neetud! Neetud! See koht on ära neetud“

Tigu (üle ukseläve): „Mis siis lahti on? Mis tähendab säärane skandaal?“

Kärbes (meeletult): „Laske mind sisse! Laske mind endi majja, armas, kallid, hääd teo-proua! Ämblik! Ämblik, oh häda, oh häda, oh häda!“

Ämblik (valjult): „Tasa sääli, teie pelgurid! Ma ei söö teid! Olen juba küllalt täis.“ (Rahutult.) „Olen tõesti liig palju söönud. Tahan siin uinuda. Kuid kes lärmi lööb, selle murrin ma maha... ja muidugi, selle murrin ma maha!“

Tigu (endamisi): „Sisse ei lase ma kedagi! On juba endalgi kitsas küll. Oodake pääle!“ (Suleb ukse.)

Tekib vaikne, rusuv paus. On kuulda vaid kuidas ämblik oma peent võrku koob ja sõlmi sõlmib, kuidas kärbe jalakesed värisevad ja tõuk raskelt hingab. Vahepääl rahunevad loomad, kuna nad ämblikku enam nii ei karda kui algul. Väljas on aga laul selgemaks muutunud ja kostab nüüd üsna ligidal:

„Üks lapsukene suri,
Kesk sügist,
Ta kevadesse teise .
Läks eemale...
Me rahulasse saates,
Üht laulu laulame.
Ja valged astrid iluks
Vaid jäävad hauale.“

Röövik (imestaval küsimisel): „Üks lapsukene suri? ...“

Põrnikas (valulikult): „Üks magus inimlapsukene. Mina olen tema lumivalgete sõrmekestega mänginud ja kolm korda üle tema kuldse päälae rännanud. Ta suri kolme päeva eest ja on nüüd külm!“

Kärbes (kergemeelselt): „Ta uinub samuti kui meie ja kevadel ärkab ta jälle üles.“

Põrnikas: „Ta uinub küll kauemini... ta uinub palju kauemini.“

Tekib pikk paus. Vahepääl on ämblik end üleni võrku mässinud. Uinudes ümiseb ta:

„Räästas on must ja värvu on hall,
Mina aga proua, kes polegi loll.
Mis tegemist värvul ja räästal
Minuga, koon kes ainult võrke,
Kuhu lähvad putukad sisse.
Järgmisel aastal.“

Kärbes (sõsinal, röövikule ja õugule): „Kuulsite? Kuulsite! Kui ta üles ärkab, sööb ta meid hommikueineks ära!“

Röövik: „Mina olen juba ammu enne teda üleval ja kus seda teist kuj tema ärkab. Ma äratan ka Teid, minu prints.“

Põrnikas nikitab nõusolles pääd.

Kärbes (paluvalt): „Aga mind ka, mind ka, ilus, hää preili Röövik! Palun, palun äratage mind ka, et ma õigel ajal ärkaksin. Ma olen ju niisugune unimüts!“

Röövik: „Ärge muretsege! Äratan ka Teid!“

Kärbes (kergendatult): „Ah, tänan väga, tänan väga! Siis on kõik hää, siis võin ma rahulikult uinuda!... On siin aga mõnus, minu mädanenud voodikeses! Tahan nüüd piimast ja suhkrust und näha.“ (Juba pool unes.) „Ja ärge unustage siis äratamast, minu preilikene.“ (Kärbes uinub. Röövik poeb kuhugi prakku.)

Põrnikas: „Nüüd olen ma siis üks! Nüüd tahan ka mina uinuda. Sooviksin noorest inimlapsust und näha, kes jälle elaks ja naeraks. Või unelesin ma noorest liblikast ja roosest.“ (Heidab end ühte kuldseesse voodisse ja uinub.)

Pikk paus: Ainult teravaim kõrv suudab veel tasast hingamist kuulda. Siis tuleb sügistuul kui tõsine maja-peremees. Ettevaatlikult käib ta läbi kõik lehtlakäigud ja peatub iga toa ukse ees. Kui ta veendunud on, et kõik uinuvad, tõmbub ta tagasi ja askeldab nüüd väljastpoolt lehtede kui uste ja akende kallal, kuni viimane aknakene kinni, viimane uks suletud.

Kojutulek.

C. Grunerti järele M. Nurmik.

Mees sööstis üles jaamatrepist, heitis mööda minnes kiire pilgu raamatukaupluse poolt väljapandud kirjandusele.

Veel peatas teda pilgukeseks pileti-vaataja.

Juba kuuldus minekuvile, ja ähki-des läks vedur liikvele. Kärmosti hüpa-tes pääsis Tilvas viimasesse vagunisse ja vajus lõõtsutades lähemasse nurka. Vagunis oli pääle tema vaid paar muud inimest. Viltu ta vastas istus noormees, nähtavasti mingi kaupmees, ta paremal pool oli vanapoolne härra. Viimane ära-tas kohe ta tähelepanu. Mingi eriline mõjupiir ümbritses ta olemust, mõista-tuslik nõlavõim, mis meie kuival tea-duslikul ajajärgul salapärasena eraldub teisel isikul tavaliste inimeste tasapin-nast. Väliselt köitis ta tähelepanu ta

pikk habe, mitte ükski oma pikkuse, vaid kõige päält oma värvi tõttu. See tuletas meele hõbehallit välkuvat peent metallikudet, ja näis nagu ei oleks seda mitte aastad sääraseks värvinud, vaid et see oli olnud seesugune juba algusest pääle. Mees näis olevat halva nägemisega. Tal olid ninal kummalise värviga ja imelikult lihvitud prillid. — Tilvas lakkas vaatlemast oma naabrit ja sulges hetkeks¹⁾ oma väsinud silmad. Ta hingesilmi eest möödusid päevaas-kelduste kujud: ta kujutles hommi-kutundide õppetööd, mis tootis²⁾ talle nii palju rõõme, kuid kulutas üht-lasi närve, väheseid lõunalauas veede-tud koduse õnne hetki, siis õhtuni kest-nud laboratooriumitööd, ja tihti, nagu tänagi, õhtutundidel peetud ettekan-

1) silmapilguks; 2) sünnitas.

net. See oli tõepoolest palavikuline kiire, päris ajujaht, mis kestis aastast aastasse.

Ta mäletas oma noorust...

Kui lootusrikkalt oli ta sööstnud ellu! Teda kandsid nooruse võimsaist tiivust säravamad lootused. Luule oma värvisäraga ümbritses ta hinge, varjates, kandes ja õnnistades.

Luule! Ah, kuhu oli ta jäänud kõigil neil viimseil aastail! Võideldes tuli tal varastada vähesed luulehetked. Ja „luule nõudis kogu inimese“.

Viimsed aastad olid olnud rasked. Surm oli lõõnud ammutavaid auke talle armsate inimeste ringi, tõstes ähvardavalt ta poole oma luise käe. Raske haigus oli köitnud ta kauaks voodi külge. Sest pahast ajast oli jäänud talle mõru mälestus: endine lõpmatu keheline ja hingeline elastsus¹⁾ näis olevat igaveseks kadunud. Närvid ei tahtnud enam vastu pidada! — Ta naabri liigutamine äratas ta mõtteist.

Vanahärra näis magama uinunud. Ta oli prillid maha võtnud ja peitnud silmad parema käega. Pahemas käes olid tal need kummalised²⁾ prillid, ja see lõdvalt allavajunud käsi oli Tilvast ehmatanud.

Ta märkas, et prillid iga silmapilk võisid unest lõtvunud sõrmede vahelt pörandale kukkuda. Ta ei tahtnud uinujat äratada säärase väikese asja pärast — ja seepärast võttis tasa ja ettevaatlikult prillid vanakese käest.

Masinlikult tõstis ta need silmile ja vaatas, et näha, kuidas nad on lihvitud ja missugused klaasid need olid...

Kuid sääl pidi ta nad peaaegu käest maha pillama...

Mis ta oli näinud?

Hirmu ja imestusega vaatles Tilvas prille. Kuidas võis niisugune asi võimalik olla?

Silmapilgu arvas ta und nägevat...

Aga ta oli ju ometi valvel! Ta nägt enda ümber kõik olevat endist viisi: valgustatud vaguni kahe reisijaga. Viltu ta vastas istus ikka sama ärimehena paistev noormees. Ta näojooned olid selged ja tarmukad³⁾.

1) paenduvus; 2) imelikud, iseäralised.

3) energilised, täis jõudu;

Kui Tilvas kolmat korda tõstis salapärased prillid ninale, nägi ta kolmat korda selle, mis teda kaks korda nii väga olid ehmatanud...

Ta nägi vastasistuja kehalise koore läbi ta hinge — otsegu, tarvitades kardet võrdlust, keeruline automaat oleks korruga saanud läbipaistvaks, nii et võis tähele sanna selle saladuslikku mehhanismi. Ta ei suutnud endale selgitada, kuidas säärane asi võis võima-

Tizian

Veenus peegliga.

lik olla — kuid ta ei näinud enam noort sihvakat ärimeest, vaid toore iseka¹⁾ inimese — nägi prillide arusaamatu mõju abil vastasistuja mõtlemisaparadi, nägi, kuidas mehe ajud punusid parajasti plaani, kuidas ta homme, olles ärijuhiga üksinda kontoris, saadaks korda hiiglavarguse. Tilvas nägi kogu roimalise²⁾ kavatsuse, just nagu oleks see sündinud ta oma ajudes. Ta silmit- ses mugavasti sissesäetud kontoriruumi, vana ärijuhi sõbralikke kortsus palgeid ja tarku silmi. — Ta nägi, kuidas noormees mõtles oma kasuks tarvitada silmapilku, mil ärijuht oma harjunud kombel pöördus väikese sei-

1) enesearmastaja; 2) kuriteolise.

nakapi poole, et säält sigarit võtta. Sel silmapilgul mõtles ta seljatagant tal kurgust kinni karata...

Ta ei näinud seda muidugi mitte kehaliselt: ta võttis vaid osa noormehe hingetegevusest — kuid siiski nii, nagu oleksid teise ajuvoltides sündivad närivärehtused kristallklaasidest läbi minnes uueks muutunud ja tavaliste valgusvärehtuste kombel saanud nähtavaks.

Tahtmatult pööras Tilvas pilgu kõrvale, vaguni tühjale poolele. Ja ta nägi läbi laki- ja maalikorra seina puukiud vabisevat kiiresti sõitva rongi tugevaist raputusist, nägi, kuidas raudneedid ja kruid olid pea äärmiselt koormatud, ja ta nägi neid äkilisil käänakuil suure vaevaga oma kohal püsivat...

Vaguni seinalt pööris ta pilgu läbi avatud akna sügisesse õhe.

Kuid taevas, mis veel äsja ta vak-sali tulekul oli paistnud nii tume, ilma ühegi valguskiireta, leekis nüüd enneaaimamata tähtesäras — otsegu oleks ta äkki tõusnud 10.000 meetri kõrgusele, või maa õhkkond muutunud õhemaks.

Ta võttis imeprillid silmilt.

Jälle oli kõik endine!

Ta vastas istus noormees, näol hästikasvatatud mehe läbipaistmatu ilme — vagun näis kõva ja kindel — ja õine taevas oli must ja sünge, nagu ennegi...

Aga niisugune asi oli ju võimatu, lihtsalt võimatu! Sellaseid prille ei olnud olemas!

Uuesti tõstis ta prillid silmile.

Siis nägi ta veel midagi, mis ühe korraga andis ta mõtetele uue suuna.

Ta oli pöörnud pilgu lähedalolevale suletud vaguniaknale.

Aknaruut, mille tagaseinaks oli tume taevas, oli otsegu kajastav peegel.

Ta nägi iseennast — läbi teaduse prilli!

Kas oli see olnud tema?

See pale varjusarnaste joontega? Need kummalised, otsegu teisest maailmast vaatavad silmad? Silmaterad, koguni terve kehapiind näisid läbi paistvad, nagu seespoolt valgustatud, ja ta

meelest oli, nagu oleks ta nende uste läbi vaadanud iseenda sisse!

Ja ta nägi — või õigemini ta ajuvoltides sündivad moleküülide salapäraseid värehtused said prillide kaudu valgusmõjunditena nähtavaks — kuidas ta närvide geniaalne aparaat töötas vaid viimaste jõujäänuste varal, — ta nägi enda ees miljoni võrra suurendatuna ajurakukeste mängu kirjeldamata imeliku pisimaaailmana, — ta nägi oma värvikeskuse lesitiin-magasini olevat kokkuvarisemas, nagu oleks see olnud orgaaniliste kristallide tibatilluke palee, mille ümber sissemurdud jõgi kohises...

Ta nägi lõpu — varase lõpu!

Värin käis läbi ta liigete — teda valdas õuduse tunne, vaadates oma saatusele otsekohe silmast silma. Ta oli jälle võtnud prillid ninalt. Milline hirmuvahend võis see küll olla? Kes oli see mõistatuslik vanake, kes neid tarvitas? Kes oli see tema paremal poolel olev kohutav naaber? Tema pääle tahtis ta juhtida veel lõppeks prillide paljastava võimu.

Kärmesti käändus ta vanakese poole ja mõtles prillid tõsta silmle. —

Siis nägi ta salapärase reisikaaslase imelikult hiilgavad silmad otse tema pääle sihitud, ja nende pilk tungis tast läbi kui oda.

Hämmastunult õiendas ta talle prillid.

„Andke andeks, härra. Arvasin teid magama uinunud ja kartsin, et prillid teie käest maha kukuvad.“

Ilma sõna lausumata, kummardades aeglaselt oma valdavat pääd, võttis võõras prillid tagasi ja tõusis üles, et vagunist välja astuda, sest rong vilistas parajasti.

Ka noor äriees tõusis, et ta järel rongist maha minna. Kas võõras ei märganud teda järel tulevat, või oli tal kange rutt, — ta paiskas vaguni-ukse enda järel vihaselt kinni.

Uks tabas kõige jõuga noore äri-mehe paremat kätt.

Koledasti karjatades sööstis see vagunist. Ja sellest hüüatusest ärkas Tilvas.

Ta nägi jaama heledaid tulesid. Imestuses vaatas ta ringi ja — nägi end olevat üksi vagunis.

Kas oli ta ainult und näinud?

Mis tähendas see kummaline salapärase naabri kohtamine? Ja ta imeprillide paljastused?

Kas oli kõik vaid unenägu? Kuid nii järjekindlasti ja imelikult ei või kunagi und näha!

Kes oli see võõras, kes nägi rohkem kui muud inimesed? Ja kuidas ta võis mõelda kohutavaid asju, mis imelikud prillid talle olid paljastanud?

Ta vastasistuja tuli talle meele ja must kavatsus, mille sündi kummalised prillid talle olid näidanud.

Kas oli see lõppeks õnnetu juhus, mis oli purustanud noormehe parema käe? Kas oli ka mõistatuslik vanake ta läbi näinud oma imeprillidega ja meelega vigastanud ta käe, enne kui ta jõudis täide viia oma roimaliku teo?

Kui lõkatav helk lõi äkki see mõte talle pähe! Ei — ei! See ei võinud olla vaid uni ja meelekujutus! Vähemalt mitte tema suhtes! Talle oli vaatamine läbi teaduse prillide toonud viimse päästva tõe, kibeda paratamatuse!

Ta tõusis kähku üles ja astus vagunist välja. Rong oli jälle juba liikumas.

Ta seisis üksinda väikese peatuskoha sillal. Veel oli ta hing sest kõigest

täidetud, mis ta äsja oli läbi elanud. Mingi imesaatus oli lasknud talle osaks saada tänase päeva elamused. Võimas käsi oli sirutanud end ta ellu. Ta tundis, et ta oli vaadanud tõe julma näkku — ja ta hing oli paranenud!

Teiseks tahtis ta saada sest silmapilgust saadik. Talle antud aja tahtis ta paremini kasutada — enda ja omaste jaoks, mitte enam pillata oma aega igasuguste tühja-tähja toimingute ja askelduste pääle, mis ta jõudusid killustasid! Sest ajast pääle tahtis ta elada hinge ja selle igatsuste kohaselt.

Ta levitas käed —, öisse pimedusse — otsegu oleks tahtnud sülle haarda midagi kõrget, nägematut, ja kirglike palvena purskasid sõnad ta hinge sügavusist:

*Veel anna kord mull' oma sülesooja,
enne kui vaibun alla musta mulla,
sa elujumalanna, vägev Looja,
mull' anna andeks, minu hinge kulla
kest, varjav jõudusid, las' ära heita,
mul õnnelikum saatus lase koita!*

*Mind lase võimast elutukset tunda
ja päikselõõma põleda mu rinnas,
sa lase igatsust mu hinge kanda,
sest kinni maine keha mullapinnas.
Kui tuleb kord öörahu igavene,
las' olla kevade, päev koidupatjeline.*

NOORTE VALD

Suur kivi.

Heinrich Helm.

See oli hirmus paha, et see kivi mitte karjamaal ei asunud, vaid keset väljasid. Aga karjamaale paistis ta ära küll. Ega me muidu teada ei oleks võinud, et kui päike juba ta kodu poolsele küljele paistma hakkas, siis paras aeg oli karja koju ajada.

Karjamaale oli see kivi ikka päris lähedal. Enne päikese loodet ulatus ta vari suvel alati karjamaale meie omni. Stigisepoole hakkas vari küll roh-

kem Mäesauna kuusiku poole pöörma.

Oleks see kivi karjamaal asunud, küll me siis juba sada kometit temaga ära oleksime teinud, sest meid oli hää kari poisse. Asunikkuude karjad käisid koos ja seepärast me sedaviisi summas olla saimegi. Need karjad pidid sedaviisi koos käima kohe senikaua kuni iga asunik endale majad-laudad üles ja karjamaale vähe aeda ümber jõuab teha. Siis ei lubatudki enam karjaseid

palgata. Nüüd aga asusid kõikide loomad segamini mõisa karjalaudas. Aga karjased käisid küll igatüks ise pere-mehe juures söömas.

Võib olla, et siis kui meil sügisel kooli minekut ei oleks olnud, oleksime selle kiviga ka rohkem kokku puutunud. Meil kõigil oli aga kaup tehtud „kooliajast kooliajani“ ja harilikult algas kool enne, kui väljad lagedaks tehti ja kari pääl võis hakata käima. Nii saime selle kiviga kokku ainult siis, kui vihma sadas. Sarnasel korral jätsime loomad alati omapääd ja jooksimet kivi juure.

Ega need loomad nii ruttu kuhugi läinudki. Pöörsid aga pääd allavihma ja kõnutasid liikumatult seni, kui nende juure tagasi jooksimet.

Kivi juure läksime sellepärast, et säääl oli hää vihmavarjus olla, sest ta oli päratu suur. Kui sa ei teadnud, et ta kivi on, ja teda eemalt vaatasid, siis võisid kergesti arvata, et mõni asunik on kartma hakanud, et sügisene ja kevadine suurvesi võib ta heintele heinamaal liiga teha, on õige kätte võtnud, heinad väljale vedanud ja sinna kuhja teinud. Sellepärast, et see kivi nii suur oli, tahtsimegi meie, et ta karjamaal oleks olnud. Harilikke kive oli karjamaal küllalt — need meile suurt meelehää ei teinud. Aga selle suure kivi põhjapoolne külk oli kohe nihuke, et kui sa sinna alla läksid, siis olid ikka nagu kuhja mao all — ega sul märga karta olnud. Muudkui sadu pidi aga siis lõunast olema. Põhjapoolse sae eest see kivi varju ei pakkunud — lõunapoolne külk ei olnud tal sugugi kuhja mao sarnane vaid ennem kujutas lössivajunud heinasaadu. Ja ega me siis, kui sadu põhjast, kivi juure varju otsima ei läinudki. Siis katsusime igatüks end karja juures vihma eest varjata. Anni Juhanil oli kevade poole nihuke vagune pull, et võisid end ilusti tema kõhu alla ära peita — ega ta midagi ei teinud. Suurt varju see pull küll ei pakkunud, aga eks parem oli ikka kui lausa taeva all.

Ega me muidu poleks teadnudki vihma aeg pulli kõhu alla minna, aga eks Annide tööpoiss läks alati, kui vih-

ma sadas, hobuste kõhu alla. Temal olid jälle sihukesed vagusad hobused. Mõnikord, kui pikemalt sadas, kõnutas ta suurema jao söögivahet hobuste kõhu all. Eks ta siis sai muidugi kodus kärada küll, et jälle liiaks vähe maad künatud. Meie aga imestasime, et ta hobuseid põlema ei ajanud, sest plotski oli tal järjest hammaste vahel.

Aga ega meie pulli kõhu all küll söögivahet otsa olla ei saanud. Kui vihmane oli ja päev läbi sadas, siis ei teinud loomad vihmast väljagi — muudkui käisid ringi ja söid. Ainult vagusamad olid kui kuuma ilmaga. Sedaviisi pääd allavihma pöörsid ja kõnutama jäid nad ainult siis, kui lühike saps jämedat äikesevihma tuli. Pärast poole seda pulli aga ei olnudki enam. Viidi teine jaani laadale. Muud suuremat kaitset vihma vastu karjamaal ka ei olnud. Onn meil küll oli, aga ega see vihma ei pidanud. Onnis hakkas hullemini vett kaela vahele tilkuma kui lageda taeva all.

Ka kivi varjus ei saanud me kuigi kaua olla. Kui loomad sööma hakkasid, pidi ikka neile juure minema, muidu võisid nag kergesti vilja või kus seda ja teist minna. Kord, kui vanal Maasikul vasikas kodus oli, siis ei võinud ka äikesevihma ajal sinna kivi juure minna. Nii kui meid enam Maasiku silma all ei olnud, pistis ta otsejoonelt koju. Ega säääl aeda kuski ees ei olnud. Sellepärast peetigi nii hulk karjaseid, et aiapulka vilja ääres ei olnud, söötmiseruum oli väike, ega loomi oli kaunis kena summake. Ennemalt, kui asunikudel alles vähem loomi, oli küll üks karjane kõige selle kupatusega ükski toime saanud.

See oli ka paha, et kui sa säääl kivi põhjapoolse külje all olid, ega sa siis karjamaad ega loomi ei näinud. Pidi järjest ümber kivi nurga vaatamas käima, kas nad on ikka alles. Kui sagedasti ei vaadanud, siis võisid pärast kergesti maapõhja sajatada, et sa üldse sinna kivi juure läksid.

Ja ega meil loomi ükski tarvis silmas pidada ei olnud. Teiselt poolt kivi nurga tagant pidime jälle vaatamas käima, kas kodu poolt keegi ei tule, sest ega

me sää! kivi juures olla ei tohtinudki. Olgu pääle, et me küll loomi pahanduse pääle ei lasknud, ikka öeldi kui leiti, et me kivi juure olime läinud: „Mis koht teil siin on. Kas te ei tea kus te kari on.“ Võib olla, et nad meiega muidu nii kurjad ei oleks olnudki, aga paar aastat tagasi oli siin olnud karjapoiss, kes mujal pole seisnudki kui suure kivi juures. Loomad läinud vahel ära teinepoole Mäesauna kuusikut, ikka teiste heinamaadest läbi, aga poiss pole neile enne järele läinud, kui juba käsk toodud, et on kinni aetud.

See poiss oli selle kiviga kõiksugused tembud ära teinud. Roninud teisele ikka otsa kohe ja. Aga meist, niipalju kui meid oli, ei saanud küll ükski talle kukile, olgu pääle, et ta lõuna poolt nii järsk ei olnud kui põhja poolt. Annide karjapoiss oli ikka kord katsunud ka kivi latva tikkuda kuid poole tee päält oli tagasi libisenud ja pärast leidis, et põlvedelt oli nahk maas puha. Eks neid veriseid põlvi oli siis ka kodus nähtud ja poisilt välja uuritud, kuidas ta nad sai. Selle järele nad siis saidki aru kätte, et meie käime kivi juures ja hakkasid meid silmas pidama, et viimati teeme niisama kui see endine karjapoiss. Aga ega sel endisel karjapoissil ei ole küll keegi veriseid põlvi näinud. Tema kivi otsas käimist saadi niisama teada. Ükskord oli teine isegi tule kivi pääle teinud. Siis aga olid teised jaole saanud. Ega tal hullukesel aru poleks olnud, ta oleks ikka kivi lõhki põletanud ja enda õhku lasknud.

Meie oleksime ikka ka küll vahel päris tõesti sinna kivi otsa tahtnud minna, kuid tuld me sää! küll ei oleks teinud. Muudkui Sandre Jaan rääkis, et kui suureks saab, siis puurib sellele kivile augu otse südamesse ja laseb ta lõhki. Meie sellega päri küll ei olnud, sest see kivi oli ikka tähtis kivi. Ega muidu tema järele tervele Annide kohale „Suurekivi“ nimeks ei oleks pandud. See kivi oli nimelt mõisa maade planeerimise aeg, kui asunikudele kohi mõõdeti, Annide krundi sisse juhtunud. Sellepärast siis Annide karjapoiss pidaski ennast selle kivi üle kõige suuremaks õigusemeheks. Ega meie

teda endast küll suuremaks ei pidanud, aga niipalju andsime talle järele, et temal ei olnud tarvis nii sagedasti kui teistel kivi nurga tagalt loomi ja hädaohu lähenemist vaatamas käia.

Sandre Jaan lubas aga ikka päris tõesti selle kivi, kui suureks saab, lõhki lasta. Tema tahtis kivilõhkujaks saada. Aga seda ta ütles küll, et ega niisuguse kivi juures harilikust süüteenöörist ei aita. Peab olema ikka sihuke mis ulatub kohe sinna karjamaani. Sää! süüta siis süüteenöörile tuli otsa ja pista ise teinepoole Mäesauna kuusikut. Sinna ikka vist tükid järele ei tule. Aga eks kõmakas ole ikka kõva küll. Ega siis ei või suud kinni hoida. Kui suu kinni, lööb kohe kõrva trumminahad katki. Sõjas on ka mees- tel, kui suurtükki lastakse, suud alati lahti. Meie mõtlesime, et kui ta juba Mäesauna kuusiku taha kõrva trumminahad katki võib lüüa, ega siis kodus aknaklaasidestki midagi järele ei jää.

Ega Jaan muul ajal sihukest kivilõhkumise juttu ei rääkinudki kui ainult siis, kui me kivi juures vihma- varjus olime. Sihukest juttu oli alati hää kuulata, olgugi et me jutuajajaga ühes nõus ei olnud. Aga ega me ainult jutukuulamise pärast küll kunagi niikauaks kivi juure ei jäänud, et loomad pahanduse pääle oleksid võinud minna. Kui vihm üle jäi, jooksimine alati karja juure tagasi. Vahel jooksimine ka enne karja juure, kui vihm üle jäigi. See oli siis kui päike küll juba pilve alt välja oli tulnud aga vihma edesi sadas. Mõõda põllupeenart, kus pikk rohi kasvas, tagasi joostes said me altotsad alati märjemaks kui võib olla siis, kui me kõik see aeg lausa vihma käes oleksime olnud, saanud oleksimegi.

Sügise poole hakati Annidel kive lõhkuma sest nemad tahtsid teisel aastal endale oma elumaja ja lauta ehitada. Seni asusid nad, nagu teisedki asunikud, mõisa hoonetes. Kostasid siis sagedasti karjamaalt ja karjamaa äärest järsud kärakad ja suits tõusis taeva poole. Kartsimine meie, et külap nad viimaks ka suure kiviga ühe käraka teevad. Et võib olla tuleb teisel aastal

veelgi tulla siia karja, aga siis ei ole enam kuski kohta kuhu vihmavarju lähed. Kõige enam kartis Sandre Jaan sest tema ei oleks saanud siis enam niipikka süütenööri teha mis karjamaalt kivini ulatub ja ise ei oleks ta Mäesau-na kuusikusse peitu joosta ka saanud. Aga suurele kivile ei teinud keegi kur-

ja. Teised rääkisid, et kes suurt kivi võib katki lõhkuda, sest mis „Suurekivi“ talu see siis veel oleks kui suurt kivi ei olegi enam. Aga küllap see suur kivi tõesti ikka vist sellepärast lõhkumata jäi, et ei olnud meest, kes talle augu otse südamesse oleks puuri-

Õde.

Arthur Vassar.

Tunnen: nägematu käsi raudses kindas vajub mu rinnale, matab mu hingamist, tekitab raske tunde, tuleb nutt kurku, kuid silmis on vaid leegid, rahutuse leegid, mis tumestavad näo. Kellele, millele kuulub see käsi? Ei tea. Ent tema jõudu on tunnud igauks. See on võimetu viha, mis närib hinges, kisub südame tükkideks, pillub pääaju laiali ja kõik teeb valu, valu mis segatud vihha ja kurbusse, armastusse ja vihkamisse.

Täna on ilm punane; liblik hüpleb korratult, maailm ümbruses näib pöörlevat, tehes mu pää hulluks, et pean vaaruma jalul. Viskun lepestiku ääre rohtu, närvides heinakõrt, süda kurb, silmi ees punane maailm.

— Jumal! Kas sa ei näe mu südamesse, kuis palvetan: jäta ellu mu ainuke õde! —

Lendab liblik suur mu ette lillele ja sosistab troostisõnu, mis ei lohuta. Vaid libliku osavõtt lohutab mind, mitte ta tasa sosistatud lohutussõnad.

— Kas peab, tõesti peab surema, oh Issand! Kui ta veel elaks aasta, paargi, Jumal! Ma midagi ei ütle talle enam halba nagu enamini, ka ei löö. —

Vastuseks suriseb mesilane õiele, pistab noka õiekesse, et saada mett. Kui lendab mööda mu kõrvast, kohkun imestusest. Ka tema sosistas troosti, ka tema teab mu muret ja kurbust, oskab osa võtta.

Tõusen istuli. Kaugel sinab taevas, lõigatud teravalt metsaga, üleval päike punane. Kaugemal nõmmel pedajas kahe vastukasvand oksaga kui rist. Muidu põllud, lainetav rukkiväli, orases suviljad. Murran lähedase lepaoksa. Tär-

kab jälle meele: nagu lepaoks sureb, sureb su õde.

Silmi ilmub tuli, rinnale nägematu käsi raudses kindas, ilm muutub punaseks verepalliks millele ilmuvad sinised, rohelised varjundid, keerleb maailm ikka rohkem, rohkem kuni pää valutades kukun rohtu. Veel lainetab korra silmi ees roheline, sinine, punane udu.

Ärkan, on pää hull, silmi valus lahti teha. Viimaks, kui toibun, pää endiselt hull, leian enda voodist. Vaid katkeina tuleb meele minevik. Tahaks tõusta, ent tinane roidumus lasub liikmeil, silmad tikuvad kinni, pääs valushalb tundmus. Tuleb tuppa ema, silmad punased.

— Ah, oled ju ärgand. Leidsime su lepiku äärest, kõrvetava päikese käes minestanuna. Kas on halb või? —

— Pää on hull, keha on raske. —

— Jumal küll, kaks haiget. Kui viimaks surete mõlemad! —

— Ema, ei sure õde. Ega ei sure? —

Puhkeb nutma küsitav ja läheb välja. Silman vastasseinas õe magavat, erakorraline puna palgeil, kogu näol.

Kas ta sureb? Ja mina olin tema vastu nii halb. Peaksin paluma andeks. Kui ta küll sureb? Tingimata sureb, kui juba emagi ütles: — kui viimati surete mõlemad! — Ta sureb siis nüüd kui liblikad väljas, mesilased, päike.

Lööb silmi jällegi tuli, kole kahjatus võtab mus maad. Siis on maailm vaesem, palju vaesem kui pole enam õde, suur auk on jäänud ilma ellu.

Tõusen, lähen, laskun õe voodi ette põlvili, tõstan käed üles ja sosistan:

— Õeke! Anna andeks, mis olen sulle teinud! Anna andeks! —

Tuigun endisele kohale lepiku ääres ja istun sinna.

Nõmmel olev ristitaoline pedajas on kuivand. Märkan seda alles täna. Võib olla, kuivaski ta nüüd. Ja võib olla, suri mu õde ka praegu.

Tekib suur valu ja viha südame. Langen põlvili lepiku, rohelise altari ette ja kisendan üles, silmis tuli:

— Oo Issand, milleks peaks surema õde. Kui sureks ta, tahaks ka surra ühes õega, ja kattuksime lilledega suurtega ja kollastega. —

VÕISTLUSI JA ÜLESANDEID.

Ülesanne: Kas kell käib õieti?

Otsustage kas kell käib õieti ja teatage toimetusele miks ja kuidas olete jõudnud ühele või teisele otsusele. Õieti vastajaile Noorusmaa tellijaile loosime hää raamatu. Lahendused saata 1. viinakuu päevaks.

Viienda auhinnavõistluse

lahendusi tuli toimetusele vaid kolm. Nõnda siis näib, et kirjandust tundjaid noorusmaalasi on õige vähe. Või ei olnud suvel ehk aega raamatute pääle mõtelda? See on kurb. Kurvem aga on see, et lahendused kõik olid valed. Katked on võetud järgmistest teostest: 1. E. Vilde — Külmale maale, 2. A. Kitzbergi — Maimu, 3. A. Tammsaare — Tõsi jah!, 4. F. Tuglase — Jumala saar, 5. J. Liivi — Vari.

Talvemälestuste joonistusvõistluse

töid on toimetusele saadetud neljalt autorilt. Sissesaadetud tööd on õige

nõrgad ja neid ei saadud kuidagi võtta auhindamisele. Ka sellest on kahju. Meie ei usu jällegi, et noorusmaalaste seas on nii vähe kunstihuvilisi ja kunstiaandelisi noori, et nad ei saaks valmis selle ülesandega. Talve poole korraldab toimetus uue joonistusvõistluse, millest loodame paremaid tagajärgi.

Küsimusi noorusmaalasile.

1. Mis sisulise ja laadilise auhinnavõistluse soovitab lugejaskond korraldada ligemal ajal?

2. Missugused on teie soovid Noorusmaa sisu kohta?

3. Mis on teile siia maani Noorusmaas meeldinud kõige enam?

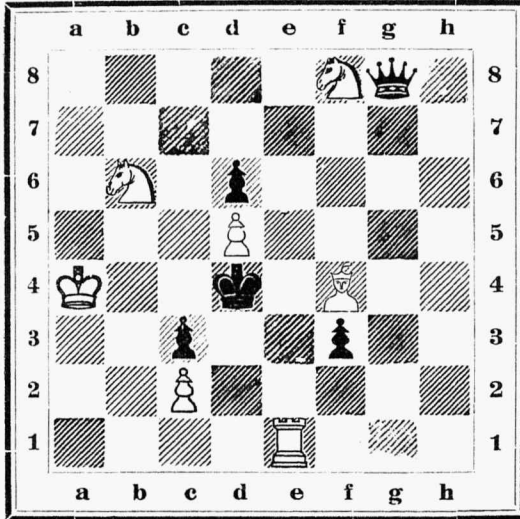
Male.

Toimetaja A. Burmeister.

Ülesanne nr. 5.

Kokku säädnud Aug. Korsen (Harkus).
„Noorusmaa“ originaal.

Mustad.

Valged.

Mustad: Kd4, Lg8, Ec3, d6 ja f3.
Valged: Ka4, Ve1, Of4, Rb6 ja f8, Ec2 ja d5.
Valged algavad ja annavad matt kahe sammuga.

A. Burmeister'i ülesande nr. 2 lahendus.

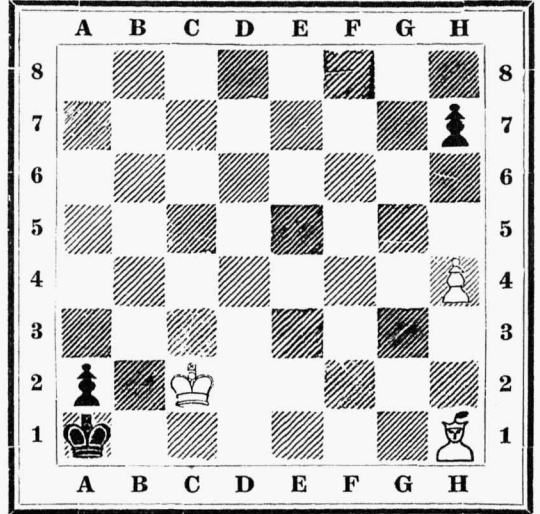
1. Le5 — e4,	Bc5 : e4,
2. Oc4 — b3 annab matt.	
1. (Le5 — e4),	b5 : c4,
2. Le4 — c6 annab matt.	
1. (Le5 — e4),	Ob4 ükskõik kuhu,
2. Oc4 — b3 annab matt.	

Õiged lahendused ülesandele nr. 2 saatsid: Aleksander Grünberg, Erich Laasi ja V. Mikenas (Tallinnast), G. Vchterstein (Vändrast), Karl Gerberson (Kil.-Nõmmelt), Elmar Helleste (Kil.-Sillaotsalt), Robert Keres (Tartust).

Lõpumäng nr. 5.

Kokku säädnud Erich Laasi (Tallinnas).
„Noorusmaa“ originaal.

Mustad.

Valged.

Mustad: Ka1, Ea2 ja h7.
Valged: Kc2, Oh1, Eh4.
Valged algavad ja võidavad.

J. Seevers'i lõpumängu nr. 2 lahendus.

1. Lb4 — d6+,	c7 : d6,
2. Re4 — d2,	d4 — d3,
3. Kh4 — g4,	d6 — d5,
4. Kg4 — h4,	d5 — d4,
5. Kh4 — g4,	Rg1 ükskõik kuhu,
6. Rd2 — f3 annab matt.	

Õiged lahendused lõpumängule nr. 2 saatsid: Erich Laasi, Boris Kerner ja V. Mikenas (Tallinnast), Robert Keres (Tartust).

„Noorusmaa“ eelmises numbris oli Beecher-Stowe mälestusartiklis eksitav trükiviga: „30-aastase sünnipäeva puhul,“ kus peab olema „surmapäeva.“

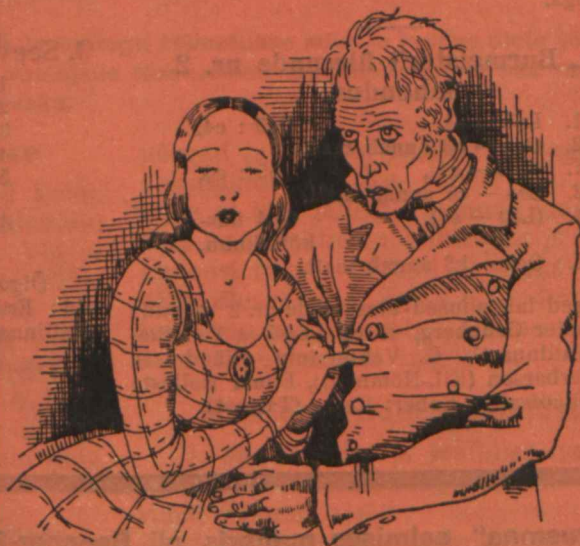
Ilmus trükist
Noorusmaa jutukirjastik nr. 1

C H. D I C K E N S

Hind 100 marka
Pääladu Rataskaevu 22

KILK
KOLDEL

Natalie Mey illustratsioon
raamatust Kiik Koldel

Noorusmaa

Ilmub 2 korda kuus

Tellimishind

200 marka

poolaastas

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse trükikoda, Pikk t. 2.